

Torsdagen den 3 februari
Kl. 19.30.

Torsdagen den
3 februari 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr NILSSON i Tvärälund (c):

Herr talman! När man ser ut över denna församling kan man inte tro att man befinner sig i centrala delen av Stockholm.

Jag har tänkt tala om regionalpolitiken i vårt land. Som alla här i riksdagen känner till är målsättningen för den att vi skall försöka skapa regional balans och möjliggöra ökad jämlikhet i ekonomiskt, socialt och kulturellt avseende mellan människor i olika regioner. För att nå det målet tror jag inte att vi ännu har hittat de rätta medlen. Ändå verkar det som om koncentrationstendenserna i samhället ökar, trots att en del har gjorts för att motverka dem.

Tillfälligt har på grund av lågkonjunkturen en viss dämpning av flyttningstakten skett. När konjunkturen vänder kan man med nuvarande politik vänta en ny flyttningsvåg. Regeringen synes också vara inriktad på en ökad folkomflyttning. Man måste tolka inrikesminister Holmqvists uttalanden i statsverkspropositionen på det sättet.

Enligt centerns mening behövs betydligt effektivare och mera differentierade medel för att uppnå målsättningen med regionalpolitiken. De tre tätaste bebyggelsekoncentrationerna — Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna — drog under 1960-talet till sig två tredjedelar av den totala befolkningsökningen. Enligt de aktuella prognoserna skall även i framtiden den i särklass största expansionen ske just i dessa områden. Stockholms regionplan ger uttryck för detta liksom Länsplan 1967 och Länsprogram 1970. En sådan utveckling överensstämmer inte med den målsättning som riksdagen fastlagt tidigare. Inför denna verklighet måste regeringen i den till hösten aviserade propositionen i anledning av Länsprogram 1970 ändra sin politik så att den beslutade målsättningen verkligen uppnås. Om detta finns inget resonemang i finansplanen till årets riksdag.

I storstadsområdena synes centern ensam representera den politiska viljan och kuraget att begränsa storstädernas tillväxt. Denna begränsning är enligt vår mening en förutsättning dels för att möjliggöra en bättre regional balans, dels för att skapa tillfredsställande miljöer och valmöjligheter i övrigt, såväl i storstadsområdena som i övriga delar av landet. Redan nuvarande täthetsgrad i de tre storstadsregionerna måste betraktas som överkoncentrerad såväl ur företagsekonomisk som ur samhällsekonomisk synpunkt. Storstäderna behöver inte för sin egen skull bli ännu större.

Genom koncentrationen får främst ungdomsgenerationen en mycket

låg livsstandard. Detta tar sig uttryck i olika former av sociala och andra ungdomsproblem.

Det ekologiska systemets stabilitetsgränser överskrids lätt med svårkontrollerade konsekvenser. Framför allt är överkoncentrationen förkastlig från i vidaste mening miljöpolitiska utgångspunkter.

I den tekniska utvecklingen ligger mycket ofta drivkraften till koncentration och centralisering. Vi kan se många exempel på det i näringslivet, i organisationslivet, i samfundslivet, i bebyggelsestrukturen. Jag undantar därvidlag ingen sektor eller part i samhället. Det är sannerligen lätt i vår tid för var och en av oss att fångas i centraliserings-tänkandet. Det är här vi håller på att komma snett med hänsyn till människans behov. Vi måste därför söka styra den i sig själv etiskt och moraliskt neutrala tekniska apparaten mot de ekonomiska, sociala och kulturella mål som vi politiker och andra måste ställa upp. Det är bl. a. detta vi i centern vill i vår partimotion om jämlikhetsfrågorna. Den alltmer teknokratiska samhällsapparaten har i vårt land, också med ledning av politiska beslut, hjälpt stora folkgrupper till mycket bättre förhållanden i jämförelse med förr. Men koncentrationen leder till nya svårigheter. Den samhällsapparat och näringslivsapparat, om de uttrycken tillåts, som bör verka för att nå vissa mål kan om den inte styrs rätt motverka sig själv och de mål som man har ställt upp. Enligt centerns syn måste samhället ingripa på olika områden för att anpassa samhället till människans förutsättningar. Människan i centrum. Människan kan i många fall inte särskilt långt anpassa sig till teknikens förutsättningar. I ett mera decentraliserat samhälle tror vi att människorna kan uppleva mera av trivsel och trygghet och ges större möjlighet till självförverkligande.

Storstadsexpansionens utformning, liksom mycken annan expansion, har i stort sett baserats på fysiska planförslag. Därmed har försummats människornas behov av en god social livsmiljö. Social- och miljövårdsplaneringen måste införas som ett huvudmoment vid samhällsplaneringen och inte endast som ett komplement för att återställa förlorade livsbetingelser.

Storstäder har naturligtvis fördelar, framför allt snävt ekonomiska. Det förnekar inte vi och det tror jag alla är eniga om. De flesta av bebyggelsekoncentrationens fördelar för människorna, och även för företagen, uppnås emellertid redan vid relativt begränsad storlek på samhället och då utan storstadens negativa inslag. Det är därför enligt vår mening en felaktig politik att mot denna bakgrund använda samhällsresurserna i regionalpolitiken på att skapa ett antal nyaorstäder, s. k. storstadsalternativ, med över 100 000 invånare enligt inrikesdepartementets s. k. röda promemoria. Regionalpolitiken bör i stället inriktas på att skapa bärkraftiga centralorter i kommunerna och regioncentra i varje län med differentierat näringsliv och allsidig service. De s. k. storstadsalternativen bör såsom mål för regionalpolitiken mönstras ut ur ortsklassificeringen som alternativ till storstäderna. Det helt avgörande i fråga om en orts betydelse för näringslivet och för människorna är dess funktion, inte nödvändigtvis dess storlek på mer än 100 000 människor.

Det är angeläget att skapa instrument genom vilka samhället kan

förverkliga målet bättre regional balans. Framför allt saknas instrument för att begränsa storstadskoncentrationen. Från vår sida har vi tidigare pekat på en rad åtgärder som verkar för koncentration. De bör neutraliseras om de strider mot samhällets beslutade mål. Jag skall inte beröra de krafter som verkar för koncentration utan i stället peka på de åtgärder som vi anser nödvändiga för att begränsa storstadstillväxten.

Thorbjörn Fälldin presenterade i går sitt under några år framförda förslag att företagen i expansionsregionerna själva skall betala kostnaderna för flyttningen av sin arbetskraft. Om rekryteringen till storstadsområden, trots samhällets mål att dämpa deras tillväxt, bedöms vara angelägen från företagets synpunkt, måste företaget också räkna in flyttnings- och omställningskostnaderna i kalkylen. Systemet måste utformas så, att den enskilde arbetstagaren hålls skadeslös. Denna ändring är logisk och överensstämmer med den regionalpolitiska målsättningen.

En allmän mening är att företagen har stort ansvar för kostnaderna för miljöförstöring i naturen och arbetsmiljön, åtgärder mot olycksfall osv. Samhällets kostnader är särskilt stora med anledning av koncentrationens negativa sociala och miljömässiga effekter, trafikproblem m. m. Vi anser det rimligt att företagen tar sitt ansvar också i vad gäller dessa problem, som är så betungande för individ och samhälle, allra helst som de strider mot samhällets målsättning. Det bör ligga i samhällets uppenbara ansvar att motverka detta. För varje år som går blir skadorna över hela landet allt svårare. Vi har inte tid att vänta mycket längre. Vi måste pröva ytterligare medel. Olika medel kan tänkas. Enligt vår mening är ett lokaliseringssamråd inte tillräckligt. Det är enligt vår mening rimligt att pröva investerings- och etableringsavgifter i expansionsregionerna. Detta är logiskt med hänsyn till de särskilda samhällskostnaderna för koncentrationen och till att den inte överensstämmer med allas vår officiellt i riksdagen uttalade målsättning om bättre regional balans.

Den skiss till fysisk riksplan som lagts fram innebär ett visst tvång när det gäller etablering. Industrier som förorsakar vatten- och luftföroreningar kan förbjudas att etablera sig i vissa områden eller åläggas tvång att utföra en tillfredsställande rening. Om detta torde i stort råda politisk enighet. Vi vill framhålla att restriktioner också kan vara nödvändiga medel för att värna om respektive hindra bebyggelse och näringsstrukturer och för att möjliggöra acceptabla bo-, arbets- och fritidsmiljöer. Med hänsyn härtill bör kontroll av etableringar genom ett system av etableringstillstånd övervägas för expansionsområden. Till dem kan nog även räknas vissa s. k. storstadsalternativ som jag tidigare berört.

Till hösten skall regeringen enligt vad som aviserats lägga fram förslag i anledning av de ute i länen utarbetade Länsplan 1970. Då bör landets resursramar kunna överblickas bättre. Då kan regionala befolkningsramar uppställas, som centern krävt sedan några år. Då bör bättre underlag finnas för att överväga olika medel som jag här framför och som också är framförda i en av centerns partimotioner.

I fjol beslutade riksdagen om utlokalisering av vissa statliga verk. Jag betonar att det var en utlokalisering till landsorten av alltför centralistiskt organiserade statliga funktioner. Om denna utlokalisering skall utfalla tillfredsställande ser jag det som helt nödvändigt att beslutsfunktionerna i

betydande utsträckning inom respektive områden decentraliseras till län och kommuner. Detta är enligt min mening det väsentliga i strävan till decentralisering av statsförvaltningen. Liksom när frågan förra våren var uppe i riksdagen vill jag på nytt peka på denna viktiga sak inför regeringens andra utflyttningsomgång i år.

Slutligen, herr talman, några ord om en sak som ligger mitt hjärta nära – åtgärder för sysselsättning i Vindelådalen. Statsministern pekade i går på de positiva effekterna av lokaliseringen till Jämtland och Väster-norrland. Låt mig rekommendera statsministern eller något annat statsråd att resa till Vindelådalen och bekanta sig med förhållandena där. Statsråden har hittills visat en viss – för att uttrycka sig försiktigt – förmåga att undvika Vindelådalen.

En avgörande insats från samhällets sida, som visar beslutsamhet att enligt givna utfästelser slå vakt om en rimlig samhällsbildning, skulle bryta pessimismen och därmed också stimulera allmän företagsamhet och bosättning i Vindelälvsområdet. Enligt min mening har staten minst samma ansvar när det gäller ersättningssysselsättning för den projekterade men nedlagda statliga utbyggnaden av Vindelälven som för den förhoppningsvis temporärt skrinlagda malmbrytningen i Stekenjokk.

Situationen i Vindelälvskommunerna är särskilt svår på grund av det läge som uppstått genom att älven inte byggs ut och utlovad kompensatio-n inte har infriats. I en motion har jag och några till framfört konkreta förslag. Jag betygar, herr talman, att befolkningen i Vindelådalen hoppas att regering och riksdag snart besinnar sitt ansvar i denna fråga.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Under hela den socialdemokratiska regeringens tid, nu 40 år, har det sagts att rättesnöret för dess politik i främsta hand har varit – som man själv uttryckt det – den fulla sysselsättningen. På denna paroll har socialdemokratiska partiet gått till val och vid vissa tillfällen vunnit stora framgångar. Från SAP-ledningen har det framhållits att denna ”den fulla sysselsättningen” ger man inte avkall på. Det har sagts i tusentals föredrag över hela landet, vid kongresser och andra sammankomster. Att vi lever i ett kapitalistiskt samhällssystem där en full sysselsättning aldrig går att upprätta, där arbetslösheten är ett av kapitalismens kännetecken har man däremot inte talat om. Har bara landet en ”stark regering” så ordnar sig allt till det bästa. Så har visorna sjungits.

Då man inte velat ha ett socialistiskt samhälle har det intimaste samarbete upprättats med monopolkapitalet, de verkliga makthavarna i landet. SAP har på så sätt blivit förvaltarna. Någon annan roll har man heller inte eftersträvat. Ingen skall förta SAP-ledarna äran. De har verkligen varit de bästa förvaltare monopolkapitalisterna kunnat tänka sig. Populariteten bland direktörerna inom det privata näringslivet har från och till också varit tämligen stor. När skall visionerna bli verklighet och de djärva målen uppnås?

Men undan för undan som monopolkapitalet fått svårigheter att hålla hjulen i gång har också förvaltarna fått större svårigheter att kämpa med. Det tillhör liksom logiken. Förvaltarnas största uppgift har därför varit

att på alla sätt stödja och hjälpa de verkliga makthavarna i landet.

Statens olika organ, som är underordnade de verkliga makthavarna, har alltmer öppet ställts till deras förfogande. Riksdagen har utnyttjats i alla avseenden, framför allt har detta varit markant under senare tid, då det gäller att bl. a. spruta in miljardsummer för att rädda kapitalismen. Detta har skett genom en allt kraftigare utplundring av folkets stora flertal.

Men inte endast rent ekonomiskt har monopolkapitalets intentioner varit avgörande. Det har skett även med andra medel. Det kan uttryckas i regionalpolitiken, lokaliseringspolitiken och arbetsmarknadspolitiken, för att nu nämna några exempel. Det var närmast vid dessa senare frågor, herr talman, jag något tänkte uppehålla mig.

Regionalpolitiken, som den kommer att bedrivas även i fortsättningen, kanske klarast kan uttryckas som inrikesminister Eric Holmqvist gjorde det i propositionen 75 år 1970, där det på s. 186 står följande: "Utvecklingen mot större företagsenheter och en starkare specialisering även inom de mindre företagen är en förutsättning för tillverkning av de långa serier som ger konkurrenskraft gentemot andra länders produktion. Därmed ökar också behovet av samordning av produktionsresurserna och kontakter med större marknader. Denna utveckling, som samtidigt präglas av förändringar i produktivitet, efterfrågan och teknik, leder i sin tur till en omfördelning av resurser mellan olika branscher och regioner.

Det är en viktig uppgift att underlätta denna fortgående omvandling, som är ett oundgängligt led i den ekonomiska tillväxtprocessen."

Vad inrikesminister Holmqvist här säger kan i korthet uttryckas på följande sätt: Den kapitalistiska koncentrationen och centralisationen gör att vissa regioner måste avfolkas. Om härav följer betongslum i andra delar av landet kan tydligen inte hjälpas. Han accepterar helt kapitalismen.

Folkförflyttningen från Norrland skall fortsätta. Man väntar bara på "bättre" tider, eller som representanter för arbetsmarknadsstyrelsen vid en sammankomst med inrikesutskottet för några dagar sedan uttryckte det: Vi måste även i fortsättningen ha arbetskraft från Norrland för bl. a. omfattande vägbyggande söderut. Vi har gjort så förr, och det har gått bra. Norrlänningarna har stannat kvar och bl. a. blivit industriarbetare. Och vidare: Har vi inte rörligheten, ökar ju arbetslösheten i Norrland när konjunkturerna stiger. — Alltså rörlighet även i fortsättningen! Folkförflyttningen från Norrland skall fortgå. Man väntar bara på bättre tider för kapitalismen.

Dessa yttranden andas naturligtvis en hård cynism, en cynism som folket i Norrland för länge sedan skulle ha gjort slut på. Det räcker inte med endast teaterpjäser om exempelvis Norrbotten och arbetsmarknadsstyrelsens uppträdande där, hur bra och verklighetstroga de än må vara. Dessa teaterpjäser kan möjligen rubba matsmältningen på vissa känsliga personer, som tvingas ut på fältet och måste avslöja sina innersta tankar. Och det kan ju vara nyttigt även det.

Men landets största resebyrå, arbetsmarknadsstyrelsen, med sina inte mindre än 5 000 anställda skall även i fortsättningen sköta bortforslingen av folket från Norrland.

Att avfolkningen av Norrland i dag har dämpats är inte, som det påståtts i olika sammanhang, beroende på ett förbättrat sysselsättningsläge utan i stället ett resultat av de försämrade ekonomiska konjunkturer-na. När de bättre tiderna inträder kommer bortforslingen att fortsätta igen.

Vänsterpartiet kommunisterna accepterar inte denna politik. Vi kräver bl. a. full och effektiv sysselsättning åt varje län utan flyttningsförluster. Vi vill upprättandet av statliga basindustrier med bl. a. AP-fonderna som finansiellt instrument, i första hand i de områden där sysselsättnings-svårigheter och avfolkning är rådande. Avfolkningen av Norrland måste stoppas. Vi har i en omfattande regionalpolitisk motion lagt fram våra förslag.

Storfinansens maktställning, som den tar sig uttryck i regionalpolitiken, lokaliseringspolitiken och arbetsmarknadspolitiken, har på senare år även kommit att helt dominera en skogsavverkningspolitik som inte tar hänsyn till vare sig samhällets eller folkets intressen, utan endast till hur skogsbolagen skall kunna skapa de största möjliga profiterna.

Under baggböleriet på sin tid, då "skogsbaronerna" kunde kalhugga stora områden, var dessa skövlingar dock begränsade till vissa områden i Norrland. De stoppades sist och slutligen genom lagstiftning – då under en borgerlig regering. Nu är rovdriften i gång snart sagt överallt där det finns bolagsskogar i vårt land, och i en sådan omfattning att den lägger stora delar av landet öde och sterila. Inga lagar lägger längre hinder i vägen. De stora skogsbolagen får härja fritt och efter eget gottfinnande. Landskapsbilden förändras helt. Djur- och fågelliv upphör. Ödsliga tundror, som om atombomben gått fram, är numera dess kännemärke. Det nyligen av giftnämnden fattade beslutet om fritt fram för hormoslyrbesprutning – ett beslut som fattades med knapp majoritet – är i detta sammanhang mycket talande. Det finns lagar som förbjuder vanhävd av jorden. Vore det inte på tiden att vårt land finge lagar som förbjöd skoglig vanhävd?

Då det moderna baggböleriet även innebär att massor av skogsarbetare avskedas och att sysselsättningsmöjligheterna för befolkningen i dessa skogslän kraftigt beskärs, ja helt enkelt kommer att upphöra, bör det lagstiftas på detta område. De stora profiler som storfinansens inom skogsindustrin inhöstat under åren har inte kommit de områden till godo där vinsterna har gjorts. Investeringarna har skett i andra länder eller i andra delar av vårt land.

Rovdriften i de s. k. bolagsskogarna aktualiserar frågeställningen om inte tiden är kommen att överföra dessa bolagsskogar i samhällets ägo. Bolagsskogarna borde betraktas som hela folkets egendom, särskilt med tanke på de förhållanden under vilka bolagen en gång kom över dessa skogar. Bolagen har, enligt mitt förmenande, inga moraliska rättigheter att ställa några som helst anspråk. De jätteprofiter som storfinansens hittills inhöstat på dessa skogar är betalning nog. Den har under år som gått bildligt talat skurit guld med täljknivar ur de svenska skogarna.

Men storfinansens inom svensk pappers- och massaindustri tycks även i andra avseenden vara väl omhuldad av olika statliga myndigheter och även av fackföreningsrörelsens spetsar. Trots den stora arbetslösheten i

vårt land sker en rätt omfattande import av utländsk arbetskraft till just denna industrisektor, sanktionerad av Pappersindustriarbetareförbundet, arbetsmarknadsstyrelsen, invandrarverket och regeringen. Om dessa myndigheter visat lika gott intresse för en kortare arbetstid, bättre arbetsförhållanden och människovärdigare löner hade någon import av utländsk arbetskraft inte varit aktuell. Denna import av utländsk arbetskraft kan myndigheterna ge tillstånd till samtidigt som det inom pappers- och massaindustrin genomförs driftstopp. Nu aviseras driftstopp på ända upp till åtta veckor med arbetslöshet för de anställda arbetarna som följd. Samtidigt ger man besked om import från utlandet av arbetskraft. Arbetsköparna inom skogsindustrin tar nu som tidigare inget ansvar för de anställda arbetarna. De produktionsbegränsningar som genomförts och genomföres är ett medvetet handlande för att hålla profiterna på högsta möjliga nivå. Att arbetarna kommer i kläm tar man ingen som helst hänsyn till.

Nog är det underligt med all denna flathet och allt detta tillmötesgående som visas kapitalisterna inom skogsindustrin. De får skövla skogarna, skapa en omfattande arbetslöshet och lägga bygder helt öde. Men inte nog med detta, landets myndigheter och fackförbund står välvilligt till förfogande då samma kapitalister begär import av utländsk arbetskraft i en situation där samma företag permitterar den egna anställda arbetskraften. Allt detta sker i den heliga profitens namn.

Enligt generaldirektören i arbetsmarknadsstyrelsen, Bertil Olsson, är i dag hela 10 procent av arbetskraften i landet "svårplacerad", den är inte "högproduktiv", arbetar under "gränsnyttovärdet", uttryck som myntats under senare tid. Eller som det också brukar uttryckas: de är handikappade. De beräknas utgöra 400 000. Det är arbetare som i alltför många fall utklassats från arbetsplatserna och som arbetsmarknadsstyrelsen enligt egna uppgifter har de största svårigheter att placera. Vad är det då för människor det är fråga om? I alltför många fall är det arbetare som under många år skapat nöjaktiga profiter till ägarna av företaget men som på grund av ålder inte längre är "högproduktiva". Eller för att citera statsverkspropositionens bilaga 13 s. 24: "Handikapp är ofta förenat med ålder."

Kapitalisterna har själva att avgöra om vederbörande inte är profitabla enligt deras uppfattning. Vid avskedanden slås de ut först. De har också största svårigheterna att få nyanställningar.

Det "underproletariat" som i allt större utsträckning har hamnat på de skyddade verkstäderna växer i antal och skulle spränga alla ramar om det skulle upprättas skyddade verkstäder för alla dem som arbetsköparna utklassar från arbetsplatserna i dag. Det var en omöjlighet, ansågs det, att man inom några år kunde ha hundratusen på de skyddade verkstäderna, i synnerhet som dessa verkstäder redan nu har stora svårigheter att klara produktanskaffningen.

I stället har regeringen och AMS gått på linjen att helt enkelt över statskassan subventionera kapitalisterna och betala såväl stora delar av lönen som arbetsverktyg för att i någon mån söka mildra utklassningen från arbetsplatserna, från fabrikerna. Inrikesministern och regeringen har i detta fall varit generösare än t. o. m. AMS i sina anslagsäskanden för

detta ändamål. Ärendet anses vara så viktigt att chefen för inrikesdepartementet äskar tillsättande av en extra tjänsteman i inrikesdepartementet som skall ha till uppgift att speciellt syssla med denna verksamhet som har med de s. k. handikappade att göra. Därtill skall AMS erhålla ytterligare 100 tjänstemän som enbart skall ha med den halvskyddade sysselsättningen att skaffa.

Vederbörandes lön skall betalas – det gäller alltså den handikappade arbetskraften – med upp till 40 procent av statsmedel. Detta statsbidrag skall utgå till såväl privata som statliga företag. Det kan t. o. m. gälla arbetare som redan är anställda men som av arbetsköparen inte anses vara tillräckligt profitgivande, som man inte längre kan behålla på arbetsplatsen. Beloppet för arbetsverktyg eller, som det heter, "arbetshjälpmiddel åt handikappade" vid denna s. k. halvskyddade sysselsättning skall höjas till 20 000 per arbetare. Det är arbetsköparna – monopolkapitalet – som slipper undan, det är landets skattebetalare som klarar utgifterna. Pengarna kan man ju ta över den förhöjda mervärdeskatten och vad som kommer in till statskassan på de allt högre livsmedelspriserna.

Utvecklingen, som jag här försökt återge, är helt i linje med den samhällsideologi som varit det socialdemokratiska partiets under hela 1960-talet och som kom till uttryck i Samordnad näringspolitik, den utredning som LO ställde till SAP:s förfogande och som publicerades 1961. Tillåt mig, herr talman, att citera följande korta avsnitt som återfinns på s. 158:

"Ofta har man i debatten – – – sett det som en brist att privata företag uppenbart inte tar hänsyn till annat än de rent företagsekonomiska kostnaderna och menat, att de – eller åtminstone de statliga företagen – borde ta vidare hänsyn. Vi" – det är alltså utredningsmännen och LO – "vill emellertid sträcka oss så långt, att vi säger att företag – både privata, statliga och kommunala – icke bör ta andra än rent företagsekonomiska hänsyn i sina kalkyler."

Klarare har det socialdemokratiska partiets ledning och LO-ledningen aldrig tidigare uttryckt sin mening att ge monopolkapitalismen i Sverige helt fritt fram för att förtjäna de största profiterna. Resultatet av denna rovdrift med mänsklig arbetskraft ger sig numera starkt till känna och kommer säkerligen att växa den nuvarande regeringen över huvudet om inte andra åtgärder vidtas.

Vänsterpartiet kommunisterna har för sin del i motioner ställt kravet att lagstiftningsvägen säkra rätten till anställningstrygghet och rätten till arbete för alla, även för dem som av profitskäl av arbetsköparna förklarats som varande handikappade. Här gäller det nämligen människovärdet.

Herr WICTORSSON (s):

Herr talman! Vi upplevde under förra året en uppbromsning i den ekonomiska tillväxten, samtidigt som vi fick stor arbetslöshet. Min avsikt nu är endast att ta upp en aspekt på den utvecklingen.

För första gången efter kriget har konjunkturnedgången med kraft träffat Stockholms län. Samtidigt härmed fick vi en minskning av invandringen. Sammantaget ledde detta till en mycket kraftig avmattning

i befolkningsökningen i Stockholms län. Enligt en preliminär uppskattning blev befolkningsökningen endast 11 700 personer. Det kan nämnas att länsstyrelsens befolkningsprognos, som bygger på utvecklingen under tidigare år, förutsätter en befolkningsökning på 26 500 personer under perioden 1972–1980.

Den minskade inflyttningen till Stockholms län har sin motsvarighet i en minskad avflyttning från andra delar av vårt land, och det är naturligt att detta har upplevts som något positivt i dessa områden. Det finns dock anledning att sätta ett frågetecken för tillfredsställelsen härmed. Medaljens baksida är en avmattning i den ekonomiska tillväxten och en betydande arbetslöshet. Det kan inte uteslutas att vi bör uppfatta händelseutvecklingen under förra året som ett varningstecken, när vi diskuterar en begränsning av storstadsområdenas tillväxt. Utvecklingen av storstadsområdena är en följd av förändringar i vårt näringsliv, som är ofrånkomliga om vi vill realisera målsättningen ökad ekonomisk tillväxt, och det kan därför befaras att alltför drastiska minskningar kommer att leda till en sämre standardutveckling och ökad arbetslöshet. Är vi beredda att betala detta pris?

Vi har många eftersatta områden i vårt samhälle. Samtidigt konstaterar vi på olika håll att det totala skattetrycket är högt och svårigen kan ökas. Låginkomstgrupperna märker att många behov inte kan tillfredsställas. Vår solidaritet med människorna i utvecklingsländerna kräver också att vi avsevärt ökar våra hjälpinsatser till den nivå som tidigare beställts av riksdagen.

Vi vill skapa ett fullsysselsättningssamhälle för både män och kvinnor, eftersom vi vet att en ökning av sysselsättningen är vårt främsta vapen mot låga inkomster och låg standard. Detta leder fram till att vi måste slå vakt om den ekonomiska tillväxten i landet. Med de många eftersatta behoven och de angelägna reformkraven har vi inte råd – som vissa grupper hävdar – att minska på utvecklingstakten.

Storstadsutvecklingen sker i alla länder oberoende av ekonomisk utveckling och politisk regim. I vårt land, där den trots allt har varit relativt måttlig, återspeglas storstadsutvecklingen av förändringar i näringslivet och sysselsättningen. Ursprunget till denna utveckling är industrialiseringen med dess krav på koncentration av arbetsplatserna. Till detta kommer sedan förändringar i service och förvaltning. Möjligheterna till specialisering och stordrift har sedan förstärkt tendenserna. I allt väsentligt är storstadsutvecklingen ett resultat av och en förutsättning för vår tids samhälle och den standardutveckling vi upplevt. Utvecklingen kan endast brytas genom att vi återvänder till ett samhälle där tyngdpunkten i sysselsättningen ligger inom åkerbruk och skogsbruk. Detta skulle leda till en mycket drastisk försämring av levnadsstandarden som få i dag är beredda att acceptera.

Samtidigt konstaterar vi att samhällsmiljön i många avscenden inte är tillfredsställande i storstäderna. Trångboddhet, buller och avgaser, hård exploatering, långa reseavstånd och segregerade bostadsområden skapar i många avseenden svåra sociala problem. Många människor upplever detta negativt och reagerar genom att på sin fritid söka sig till fritidsstugor i en mera naturlig miljö. Detta är en förmån som främst står de högavlönade

till buds. Andra söker sig ut i glesbygden för att livnära sig på vad som erhålles från jord- och skogsbruk. De accepterar en låg privat standard under hänvisning till andra främst miljömässiga fördelar.

Vad som inte görs klart är att detta kan ske endast därför att samhället tillhandahåller service och en social grundtrygghet vars kostnader bärs av andra samhällsmedlemmar. På så sätt blir det ofta de människor som stannar kvar i de ofta stressiga och smutsiga arbets- och boendemiljöerna i tätorterna som får betala den vackra miljö och friska luft som eftersträvas i den s. k. gröna vågen. Kvar i tätorterna och då främst i storstadsområdena blir de lågavlönade, familjerna med de höga bostadskostnaderna, de billösa, de ensamstående föräldrarna, de sjuka och handikappade, pensionärerna, de utstötta. Detta är människor i storstadens glesbygd som ofta lever i en social misär och isolering som är minst lika svår som den motsvarande grupper upplever på landsbygden, svårare kanske, därför att de ständigt lever i kontakt med konsumtions-samhällets överflöd som står de välsituerade till buds.

Den ekonomiska tillväxten och standardutvecklingen, vår sociala trygghet, bärs i stor utsträckning upp av utvecklingen i våra storstäder. Samtidigt skapas i dessa samhällsbildningar sociala problem.

Vi kan inte fly från problemen genom att med konstlade medel söka sätt stopp för storstadsutvecklingen. Det vore att svika vårt ansvar mot de sämst ställda grupperna i samhället. Vi kan inte undkomma problemen genom att långtansfullt söka oss tillbaka till ett samhälle som utvecklingen passerat. Vi måste gripa oss an med dagens storsamhällen för att skapa om dem, så att de kan erbjuda en positiv miljö för arbete och fritid.

Det är självklart att vi därvid måste ägna särskild uppmärksamhet åt problemen hos människorna med de låga inkomsterna. Vi måste arbeta och planera för dagens och morgondagens verklighet. I stor utsträckning är det här fråga om arbete på kommunal och regional nivå. Men ramen för detta arbete och de ekonomiska resurserna för vissa grundläggande investeringar ges i detta hus. Självfallet kan inte detta arbete hindra oss från att med realistiska metoder söka påverka och mildra storstadsexpansionen.

Riksdagen beslöt redan år 1969 att på andra håll i landet skapa storstadsalternativ för att hjälpa till och ställa utvecklingen i andra regioner i ett bättre läge genom en dämpning av storstädernas utveckling. Detta måste dock ske inom ramen för den ekonomiska tillväxten och med bibehållen lönsamhet.

Jag skall något kommentera de förslag som herr Nilsson i Tvärålund fört fram. Han sade inledningsvis att centern var det enda parti som hade viljan och kuraget att begränsa utvecklingen i storstadsområdena. Jag kan hålla med om det. Men då måste man framför "utvecklingen" sätta in ordet "ekonomiska"; det blir konsekvensen av centerns politik. Man säger att företagen i tätorterna själva skall betala för sin arbetskraft. Vi behöver först och främst ha en bättre definition av begreppet "tätorter". Av herr Nilssons anförande fick man den uppfattningen att han ansåg att restriktioner skulle införas på praktiskt taget alla orter med över 50 000 invånare. Men bortsett från det har jag ingen känsla av att kostnaderna

för arbetskraften är lägre i tätorterna och storstadsområdena än i andra områden av landet. Jag kan inte förstå annat än att detta i realiteten innebär att man måste införa någon form av kontroll av vart människorna flyttar och var de tar arbete. Jag kan heller inte finna att detta förslag tar hänsyn till den fria nordiska arbetsmarknaden.

Om man – det var ett förslag som antydde i går – inför en avgift på 10 000 kronor på varje norrlänning som får anställning i Stockholm, kommer den norrländska arbetskraften givetvis i ett sämre läge än exempelvis den finländska. Detta är ett svek mot människorna i avfolkningsbygderna. Det här är en förmån för dessa människor snarare än för företagen i storstadsområdena.

Samhällets kostnader för koncentrationsprocessen skall tas ut av företagen, säger herr Nilsson. Jag vet inget annat område i det här landet där det av företagen tas ut så mycket avgifter och så stor del av kostnaderna för samhällsutbyggnaden som i Stockholmsregionen. Trots detta är det lönsamt att fortsätta med expansionen i Stockholm. Det är en himmelsvid skillnad i kostnader för industrimark, lokaler och andra förutsättningar i Stockholm och på andra orter, och ändå fortsätter expansionen.

Herr Nilsson anser vidare att vi bör införa investerings- och etableringsavgifter. Är han också beredd att gå ut och tala om det för småföretagarna i t. ex. Stockholmsområdet? De tillhör inte någon speciellt gynnad grupp, men de skulle också drabbas av dessa avgifter. Och hur skall man göra med nyetablering av företag? Som regel väljer företagen inte mellan etablering i Stockholm eller på någon annan plats i landet, utan företagen finns som regel redan i eller växer fram i Stockholmsområdet. Skall man ta ut avgifter av den arbetare som vill starta ett litet företag och helt plötsligt byter sida – förvandlas från att vara arbetare till att bli företagare? Är det centerns linje när det gäller att stoppa storstadsexpansionen?

Vidare föreslås etableringstillstånd i expansionsorterna. Här uppkommer ytterligare en definitionsfråga: Vad är ett expansionsområde? Målsättningen för regionalpolitiken är väl, att vi runt om i landet skall få expanderande orter. Så fort en ort förvandlas från avfolknings- till expansionsort, skall centern lägga avgifter på företagen i den orten! Jag finner ingen logik i det förslaget.

Det har också höjts röster för att man med andra medel skulle begränsa storstadsexpansionen. Några har sagt att man skall ställa upp befolkningsramar för att hejda utvecklingen. Detta krav blir ett slag i tomma luften, så länge inte andra vägar kan anvisas för den ekonomiska utvecklingen. Befolkningsramarna skulle också kunna användas som underlag för begränsningar i de resurser som ställs till storstadsområdenas förfogande, exempelvis när det gäller bostäder och kommunikationer. Därigenom skulle storstadsregionernas invånare försättas i ett sämre läge än vad som gäller för invånarna i andra delar av landet. Självfallet kan detta inte accepteras, särskilt som det står klart att storstadsregionernas bidrag till den gemensamma hushållningen är av betydande storlek.

Vårriksdagen biföll ett förslag om utflyttning av ett antal statliga verksamheter till andra orter i landet. Som ett led i en målmedveten

stråvan att starta en utveckling i andra delar av landet, som leder till en begränsning av expansionen i Stockholm, kan beslutet vara värdefullt. Beslutet förbands med generösa förmåner till personalen för att kompensera förluster vid flyttningen; förmåner generösare än vad som tidigare utgått till någon personalgrupp vid motsvarande förflyttning. Trots detta upplever vi hur många av de anställda reagerar negativt mot beslutet. Över huvud taget är det trots vissa motsatser påfallande i vilken stor utsträckning människor trivs i storstadsområden.

Skäl talar för att fortsatta utflyttningar av motsvarande art bör anstå till dess erfarenheter har vunnits av den nu beslutade utflyttningen. Särskilt gäller detta i fråga om de effekter som uppkommer för den övriga statsförvaltningen. En sådan avvaktande attityd bör självfallet inte hindra att nya verksamheter kan lokaliseras till andra delar av landet, eller att en decentralisering av förvaltningsfunktioner sker till andra landsdelar och förvaltningsnivåer. Självfallet bör också statsförvaltningens lokalisering inom Stockholms län ägnas uppmärksamhet. Det bör finnas goda förutsättningar att inom länet finna lokaliseringalternativ, som medverkar till att inom länet skapa en allsidigare och bättre social miljö än den nuvarande.

Till hösten har regeringen aviserat förslag om ytterligare styrmedel för den regionalpolitiska utvecklingen i landet. Vi ställer oss positiva till åtgärder som dämpar expansionstakten i Stockholmsområdet genom en positiv utveckling i andra delar av landet. Vi vill få medel som gör det möjligt att inom vår region skapa en allsidig social miljö och ett bättre samband mellan arbetsplatser och bostäder. Vi kan inte acceptera åtgärder som innebär begränsningar av de resurser som ställs till Stockholms läns förfogande för att lösa de akuta problemen för befolkningen inom området. Vi anser att ett övergripande mål för regionalpolitiken måste vara en fortsatt tillväxt av de ekonomiska resurserna.

Det finns i dag stora eftersatta behov inom Stockholmsregionen, som inte har kunnat tillgodoses på grund av begränsade ekonomiska tillgångar. Stora skillnader förekommer inom länet i fråga om inkomster och standard. Länet måste få tillräckliga resurser för att avhjälpa dessa brister. Målsättningen för länets utveckling måste vara en balanserad tillväxt inom ramen för utvecklingen i landet i dess helhet.

Stockholmsregionen har under de senaste decennierna utvecklats till ett centrum för försörjning, service och administration på bekostnad av ett minskat antal sysselsatta i industri och hantverk. De som ville föreslå avgifter på företagen kan ju tänka på detta. Hårdast har utvecklingen drabbat den tunga verkstadsindustrin. Den statliga regionalpolitiken måste utformas så att resultatet inte blir en ökad skillnad i olika avseenden mellan Stockholms län och landet i övrigt. Vi måste få en allsidig social miljö i regionen. Detta kräver att man slår vakt om den industri som finns i regionen och att industrin kommer i första hand vid en utvidgning av sysselsättningsmöjligheterna.

Inom Stockholms län råder i dag obalans i sysselsättningen mellan de nordvästra och de södra delarna av länet. I förhållande till antalet bosatta är antalet arbetsplatser för litet i de södra delarna av länet i jämförelse

med de norra. Detta leder till alltför långa restider mellan bostad och arbetsplats, samtidigt som det ekonomiska underlaget för samhällsverk- samheten blir ojämnt fördelat. I de yttre länsdelarna, särskilt i Norrtälje- delen och i skärgårdsområdet, upplevs glesbygdsproblemet med bristande sysselsättning, vikande befolkningstal, låga inkomster och lågt skatte- underlag med samma styrka som i andra glesbygdsområden i landet. Samhället, i form av de i regionen verksamma organen, måste få styrmedel för att påverka förläggandet av arbetsplatser och bostäder och i större utsträckning kunna stimulera utvecklingen inom länet än för närvarande.

Därtill måste staten också bidra med effektiva ekonomiska insatser för att påverka utvecklingen, särskilt i det yttre länsområdet och den för landet unika skärgården, där regionalt utvecklingsstöd bör kunna utgå.

I Länsprogram 70 har länsstyrelsen reviderat befolkningsprognoserna för länet till 1 727 000 invånare år 1980, beroende på att man förutsätter en något långsammare inflyttning till länet än vad som tidigare beräknats. Detta medför också vissa reduceringar av bostadsbyggnadsbehovet och därmed sammanhängande investeringsbehov. Dessa förändringar blir dock inte stora, beroende på att bostadsbyggnadsbehovet i Stockholms län till större delen beror på naturlig folkökning, omflyttning inom länet, saneringsbehov och en ökning i den nuvarande befolkningens utrymme- standard. Bostadsförmedlingen redovisar för närvarande 150 000 sökande, varav 90 000 är utan direkt förhyrd bostad. Bostadsbyggandet måste därför upprätthållas på nuvarande nivå. Stockholms utveckling får inte regleras genom en planerad bostadsnöd. I Stockholms län finns svåra brister i kommunikationsförsörjningen, främst beroende på otillräcklig tilldelning av medel för vägbyggandet och trots att länets invånare i större utsträckning än vad fallet är i andra län via landstingsskatten själva tar ansvaret för de lokala kommunikationsmedlen. Underförsörjningen med vägmedel leder till allvarliga begränsningar i den yrkesverksamma befolkningens möjligheter att med rimliga restider finna lämpligt arbete, samtidigt som kvinnornas möjligheter att söka sig ut på arbetsmarknaden försväras. Dessutom drabbas länets näringsliv. En harmonisk utveckling av hela regionen, med fullvärdiga samhällen, allsidigt utbyggda i fråga om arbetsplatser, bostäder, sociala och kulturella institutioner, förutsätter ett välutvecklat kommunikationssystem.

Jag vill slutligen kosntatera, herr talman, att den nuvarande bristsitu- tionen i Stockholms län kräver mycket stora samhälleliga insatser även vid försiktiga antaganden om länets fortsatta tillväxt i folkmängd och sysselsättning. Enligt vad som nu kan förutses kommer större anspråk att ställas på kommunerna och landstinget än vad dessa förmår att bära utan vidgade statsbidragsramar och ett större utrymme på kapitalmarknaden än vad de för närvarande ges. Detta gäller också den statliga verksamhe- ten, framför allt vägförvaltningen, som måste tilldelas väsentligt ökade resurser.

Den nu pågående debatten om begränsningar i storstadsexpansionen kan lätt leda till att dessa områden inte ges tillräckliga resurser för samhällsbyggnaden. En underskattning av Stockholms läns behov kan med hänsyn till det pressade läget få mycket allvarliga konsekvenser för

länets sociala och ekonomiska utveckling. Verkningarna härav drabbar inte bara den mycket stora befolkningen i Stockholms län – en femtedel av landets befolkning – utan även landet i dess helhet.

Herr MÖLLER i Gävle (s):

Herr talman! I den stad jag bor har vi i dagarna blivit mycket negativt berörda av meddelandet att det statligt ägda företaget Gävle vagnverkstad AB skall avskeda 50 man och att tillverkningen av lok och truckar skall läggas ned.

Uppgiften kommer mycket överraskande. Det är inte många veckor sedan Gävlepressen hade intervjuer med företagsledningen som andades tillförsikt. I dag har det nya numret av tidningen Statsanställd kommit ut. Den har ett stort reportage från Gävle vagnverkstad. Där ges en optimistisk bild av företagets läge och perspektiv. Den är baserad på uppgifter från företagsledningen så sent som den 18 januari. Nu ett par veckor senare meddelas att avskedanden skall ske och att produktionen i en viktig del skall avvecklas.

Någonting måste ha gått på sned här eller också har informationen från företagsledningen i betänklig grad klickat. Både från de anställdas och från Gävle kommuns sida måste vi begära och förutsätta att berörda departement gör allt i sin förmåga för att lindra följderna av de planerade åtgärderna vid detta statsföretag. Främst bör undersökas möjligheterna att dit förlägga annan produktion eller legoarbeten.

Det har väckt stor besvikelse i vida kretsar att regeringen inte i statsverkspropositionen aviserat en proposition om svenskundervisning för invandrare. Inrikesministern säger att frågan är under övervägande i departementet. Dröjsmålet har vällat kritik på många håll, i LO och i Metall, i invandrarverkets ledning och säkert också bland många invandrare. På sina håll fruktar man en långvarig fördröjning.

Jag vill gärna som ordförande i invandrarutredningen säga, att jag självklart är mycket angelägen om att vi får en snar lösning av dessa viktiga samhällsproblem. Att språkutbildningen för invandrarna har central betydelse är allmänt om vittnat. Svenska språket är den högsta tröskeln för en invandrare att ta sig över när det gäller att reda sig i vårt arbets- och samhällsliv. Utan tillräckliga insikter i språket riskerar invandraren att bli en utanförstående i samhället, en andra klassens medborgare.

Den nuvarande svenskundervisningen har stor omfattning, och staten och det allmänna satsar generöst, säkert mer än något annat invandrarland. Men gällande system är behäftat med olika brister som det är angeläget att avveckla snarast, inte minst därför att standarden på undervisning, läromedel o. d. är synnerligen ojämn. Man kan och bör få ut mer i effektivitet och räckvidd av de stora pengar som här läggs ned. Mellan 40 och 50 miljoner kronor om året rör det sig om för närvarande.

Invandrarutredningens förslag förra sommaren har i huvudfrågorna fått ett nästan genomgående positivt mottagande av remissinstanserna. Detta gäller särskilt förslaget om 240 timmars ledighet och lön för anställda invandrare för att gå igenom grundutbildningen i svenska och samhällsinformation. Arbetsgiversidan vill inte oväntat ha en annan

kostnadsfördelning än den vi föreslagit, medan andra instanser däremot vill gå längre än utredningen i vissa delar.

Jag kan väl förstå att meningarna går isär i delfrågorna och att inrikesdepartementet vill ha ännu någon tid på sig att förbereda propositionen. Jag vill emellertid enträget hemställa till inrikesministern att söka få fram proposition under innevarande kalenderår. I annat fall förloras mycket värdefull tid till skada både för invandrarna och hela vårt samhälle.

Det har antytts att en knäckfråga i sammanhanget skulle vara kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Vi har enligt direktiven för utredningen inte haft att gå närmare in på dessa frågor. Vi har emellertid haft överläggningar med Kommunförbundets ledning, och vi har tolkat direktiven så att vi varit oförhindrade att betona statens övervägande ansvar för undervisningskostnaderna, samtidigt som kommunerna genom sina skolmyndigheter för vuxenutbildningen skulle vara huvudman för verksamheten. I denna centrala organisatoriska fråga är Kommunförbundet klart positivt i sitt remissyttrande.

De kostnader som kan uppstå för kommunerna torde vara begränsade i förhållande till den totala kostnaden för staten och arbetsgivarna. Så bör det också vara. Att kommunerna dock icke helt kan eller bör fritas från kostnader kan ses mot bakgrunden av att de också får skatteunderlag och inkomster genom invandrarna. Vi har räknat med att de direkta kostnaderna för kommunerna i ett par avsnitt – för uppsökande verksamhet samt barntillsyn när invandrarhustrurna undergår utbildning – skulle röra sig om tillsammans 4 miljoner kronor. Härtill kan komma viss merbelastning för de större invandrarkommunerna om de måste förstärka sin skoladministration för uppsökande verksamhet.

Totalt sett torde kommunernas kostnader närmast bli marginella. Denna delfråga bör inte hindra eller nämnvärt fördröja reformen med språkundervisningen. Jag hoppas att inrikesministern med kraft angriper dessa frågor och bringar dem till en snar och effektiv lösning.

I ett svar på en enkel fråga i dag på förmiddagen har inrikesministern på tal härom sagt, att han hoppas kunna återkomma sedan övervägandena i departementet avslutats. Jag vill gärna tolka detta som en antydning om att han siktar till att lägga fram en proposition senast till årets höstriktsdag. Det skulle säkert också vara i samklang med vad en bred opinion hoppas på, inte minst bland invandrarna själva och inom den fackliga rörelsen.

Jag vill också beröra en annan fråga. Nyligen har ett utredningsförslag lagts fram om en reklamskatt på 10 procent. I samband med dess införande skulle annonsskatten ersättas och den nuvarande skattesatsen på 6 procent höjas till 10 procent. En del kategorier annonser skulle vara skattefria, platsannonser och liknande.

Jag skall här inte gå in på om en reklamskatt i och för sig bör införas eller inte. Det blir en senare fråga för riksdagen. Men vi hörde i går kväll finansminister Sträng bebåda att han ämnade lägga fram ett förslag till vårriksdagen. Här råder starkt delade meningar, och att branschens folk är emot beskattning säger sig självt. Vi får en repris på den debatt som fördes förra året om annonsskatten. Däremot vill jag i egenskap av

Nr 17

Torsdagen den
3 februari 1972

Allmänpolitisk
debatt

Torsdagen den
3 februari 1972

Allmänpolitisk
debatt

tidningsman starkt understryka att vi ställs inför ett val i dessa frågor, nämligen genom sambandet mellan annonskatten och en eventuell reklamskatt.

Det var olyckligt att annonskatten infördes separat i föl med den extra belastning på reklammedlet annonser som därmed uppstod. Jag hävdade då att en sådan snedbelastning inte borde få kvarstå någon längre tid. Antingen bör man snarast slopa annonskatten eller också komplettera den med en reklamskatt, så att den tidigare balansen mellan olika reklammedel åter upprättas. Att fortsätta som hittills får dock inte ske – det skulle gå ut över annonserna och därmed också över pressen och dess ekonomi.

Jag förstår väl att det politiskt och realistiskt kan te sig svårt att slopa annonskatten och beröva statskassan dessa inkomster – så mycket mer som presstödet är direkt kopplat till denna skatt. Man kan ha vilken tanke man vill därom, och jag anser att fjolårets koppling var olycklig. Nu finns den dock här som en realitet. Det är väl tveksamt om man skulle kunna uppbåda majoritet i riksdagen för annonskattens slopande – såvida inte finansministern tog initiativet. Men hans argument går i rakt motsatt riktning: att komplettera med en reklamskatt för att få inkomster till statskassan och till ett förstärkt presstödet.

Dessa frågor kommer uppenbart att prövas av riksdagen under våren. Men för det fall övervägandena i regeringen och senare i riksdagen skulle medföra att en reklamskatt införs, på 10 procent eller någon annan skattesats däromkring, vill jag redan nu rikta en enträgen maning att *inte* i samband därmed höja annonskattens nuvarande sexprocentiga skattesats.

Främsta skälet mot en höjning av annonskatten kan anges med en hänvisning till den försämrade annonskonjunkturen och den försvagning som inträtt i pressens ekonomi.

Under fjolåret minskade annonsvolymen i dagspressen med genomsnittligt ca 15 procent. Det skall erkännas att denna försämring började redan tidigare och att minskningen totalt för första halvåret 1971 uppgick just till 14–15 procent i dagspressen. Detta var alltså innan annonskatten trädde i kraft den 1 juli i föl. Man kan med andra ord inte primärt skylla annonskonjunkturens försämring på skatten. Under andra halvåret i föl höll sig annonsvolymens minskning oförändrad vid ungefär 14–15 procent.

Variationerna mellan olika tidningar är naturligtvis betydande, som alltid. Vad gäller s. k. andratidningar i storstäderna bör man observera att en särskild faktor där spelat in, nämligen en omläggning av strukturen på en av dessa tidningar med särskilt stort annonsbortfall som följd. I vad mån andratidningarna generellt och bestående drabbas särskilt av annonsvolymens krympning torde ännu vara för tidigt att ha en bestämd mening om.

Resultatet av annonsminskningen under konjunktursvackan har emellertid blivit en mycket stark försämring i pressens ekonomi. En stor grupp tidningar redovisar underskott på flera tiotal miljoner. Mot detta räcker nuvarande statliga presstödet endast i ringa mån.

Flera av våra största och för nyhetsförmedling och opinionsbildning

väsentliga dagstidningar skulle riskera att snart gå under om inte detta presstöd införts. Men med nuvarande läge och tendenser förslår inte nuvarande presstöd för att klara livet på en rad viktiga storstads- och landsortstidningar. Detta är den bittra sanningen. Det talar starkt mot varje tanke på att höja annonsskatten; även om denna höjning formellt kompenseras skulle den medföra risk för ytterligare krympning av annonsvolymen på grund av högre priser på annonserna. Samma faktorer talar också för en skyndsam, kraftig förstärkning av presstödet.

I detta sammanhang, herr talman, vill jag beröra ett uttalande som finansministern då och då brukar göra. Han säger att det finns så förskräckligt mycket annonser i tidningarna att man endast med svårighet här och var kan hitta en liten textsnutt. Resten är annonser. Därför kan man gärna tänka sig en minskning av annonsvolymen i pressen.

Om denna bild hade beskrivit verkligheten skulle mycket vara annorlunda i svensk press. Regering och riksdag skulle då inte behöva syssla med presstöd. Dess värre är så inte fallet. I amerikansk press brukar man ha tumregeln att en tidning bör ha två tredjedelar annonser och en tredjedel text för att vara på den säkra sidan ekonomiskt.

I svensk press är den vanliga proportionen den omvända. Det är väl egentligen endast Dagens Nyheter som lyckats leva upp till den nämnda amerikanska tumregeln. Men de flesta övriga tidningar brukar ha ungefär en tredjedel annonser och två tredjedelar text. Och den relationen är inte tillräcklig för att säkra en tidnings ekonomi och framtid. Därför är det nödvändigt, som tingen har utvecklat sig, att satsa på ett rikligt presstöd för att upprätthålla en önskvärd differentiering i nyhetsförmedling och opinionsbildning — en princip som statsmakterna redan har knäsat.

Att radikalt förskjuta tyngdpunkten i pressens inkomster från annonser till prenumerationsavgifter är inte realistiskt att tänka sig, eftersom följden då skulle bli en allvarlig minskning i upplagorna.

Jag skrev i min tidning strax före senaste årsskiftet att det blir nödvändigt med en fördubbling av nuvarande presstöd. Herr talman! De siffror som sedan dess kommit fram om pressekonomin och annonsinkomsterna understryker denna slutsats. Jag vill därför här upprepa denna propå inför det arbete som nu pågår i kanslihuset på en proposition om presstödet som kan väntas fram mot våren.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! I höst skall riksdagen ta ställning till ett regionalpolitiskt handlingsprogram för hela landet. Det skall bygga på de s. k. länsprogrammen, där för varje län angetts de planer och önskemål som finns när det gäller näringslivets utbyggnad och lokalisering, planer för bostadsbyggande, kommunala investeringar i samhällsservice av skilda slag och de antaganden om befolkningsutvecklingen som lagts till grund för detta utbyggnadsprogram.

Det är bra att vi nu kommer att få en övergripande utvecklingsplan. Det är bra bl. a. därför att det är svårt att veta vilken målsättning man skall ha för utvecklingen inom de olika regionerna, om man saknar målsättning för hela landet. Det bästa exemplet på detta är kanske arbetet på regionplanen för Storstockholmstrakten och den debatt som det förslaget har föranlett.

Det kan ha verkat som om den debatten gällt motsättningar mellan dem som medvetet velat satsa på en ohämmad expansion i denna region, på ena sidan, och på den andra sidan dem som talat för regional jämlikhet och som velat se en dämpning av storstadstillväxten som ett medel att ge övriga regioner bättre chanser. Kanske har man också tyckt sig märka en klar motsättning när det gäller de regionalpolitiska målen mellan företrädare för storstadsregionerna och representanter för övriga delar av landet.

Visst har sådana motsättningar funnits. Det finns olika skolor när det gäller värdet eller vådan av en snabb urbaniseringsprocess. Det finns politiker i alla delar av landet och inom alla partier som i överdriven omsorg om den egna kommunen eller den egna regionen har lätt för att anlägga bypolitikens snäva synsätt på det mesta.

Men i varje fall för den seriösa delen av debatten kring regionplaneförslaget för denna region – liksom för debatten om storstadstillväxten över huvud taget – har bristen på en regionalpolitisk målsättning för hela landet varit en viktigare bakgrund. Vad skall vi planera för, har man haft anledning att fråga. Skall vi planera för vad vi önskar när det gäller befolkningsutveckling och de utbyggnadsbehov som den vid olika antaganden skapar, eller skall vi planera för den utveckling som vi tror att vi kommer att bli påtvingade på grund av statsmakternas förmåga eller brist på förmåga att skapa sysselsättningsmöjligheter i andra delar av landet?

Visst är det sant att en regionplan kan verka styrande på samhällsbyggandet även i de avsnitt där den endast syftar till att ange sannolika utvecklingstendenser. Men det finns också ett krav på våra kommunalpolitiker att vara beredda att möta de problem en kommun eller en region i *verkligheten* ställs inför. Det ansvaret är lika stort för kommunalpolitiker i avfolkningsbygder som för dem som med eller mot sin vilja måste klara en kraftig befolkningsökning.

Mot den bakgrunden - bristen på en regionalpolitisk målsättning för hela landet och erfarenheterna från 1960-talet – är det inte så märkligt att man inom Storstockholmsregionen har ansett sig behöva planera för en relativt stor inflyttning från landet i övrigt, och även från utlandet för den delen.

Under hela 1960-talet har man i genomsnitt haft en nettoinflyttning på mellan 13 000 och 14 000 personer. Ingenting har tytt på att sysselsättningsläget i andra delar av landet skulle ha förbättrats så att man nu har anledning att vänta en mycket radikal minskning i inflyttningen till Storstockholmsregionen. Å andra sidan kan man givetvis säga att det inte heller finns någonting som tyder på att man har all anledning att vänta sig en kraftigt accelererande inflyttning till den här regionen. Det är från den utgångspunkten som det finns skäl att kritisera de befolkningsprognoser som förslaget till regionplan för Storstockholmtrakten utgår från. Folkpartiet i Stockholms län har också gjort det. Vi har bedömt prognosen vara felaktig – den ökning planen förutsätter är varken önskvärd eller sannolik och står inte i samklang med den balans i utvecklingen mellan olika regioner som vi vill eftersträva. Vi har i stället menat att planeringen bör utgå från samma antagande om befolkningsut-

vecklingen som riksdagen kommer att lägga till grund för sitt regionalpolitiska handlingsprogram. Vi har då utgått ifrån att befolkningsprognosen kommer att bli densamma som i Länsprogram 70. Det kan vara intressant att påpeka att den prognosen med nästan 110 000 personer understiger den prognos som låg till grund för Länsplan 67 och som riksdagen – såvitt jag vet utan någon invändning – accepterade när man för tre år sedan behandlade den saken.

Det är därför fel att som herr Nilsson i Tvärålund säga att Länsprogram 70, bygger på samma antagande om befolkningsökning som regionplaneförslaget gör. Så är ingalunda fallet. Länsprogram 70 bygger ju på ett genomsnitt för utvecklingen under tiden 1966–1970. Det förefaller ändå vara en ganska realistisk bedömning. Det är väl den utvecklingen vi har att emotse såvida ingenting oväntat inträffar.

Om nu Storstockholmsregionens planerare vill placera in sig i det rikspolitiska sammanhanget och acceptera samma befolkningsprognos som man utgår från i det för hela landet gällande rikspolitiska handlingsprogrammet, då uppkommer frågan om statsmakterna är villiga att underlätta för storstadsregionerna att anpassa utvecklingen mot de gemensamma målen, och i så fall med vilka medel man tänker göra det.

Här är det viktigt att ha klart för sig att när man säger att man vill dämpa storstädernas tillväxt så handlar det om att påverka människornas val av boplatser. Då borde man till att börja med kunna vara överens om att målsättningen skall vara att skapa största möjliga personliga valfrihet och att den valfriheten givetvis skall gälla var än i landet man bor.

För att belysa det problemet kan jag nämna att man i Storstockholm kan räkna med att enbart födelseöverskottet kommer att öka folkmängden under 1970-talet med mellan 80 000 och 90 000 människor. Detta leder till, såvitt man förstår, att denna regions andel av totalbefolkningen bara genom födelsenettot kommer att bli oförändrad eller möjligen öka. Vill man frysa befolkningsökningen i Storstockholmsregionen vid dess nuvarande andel av totalbefolkningen, då innebär det att man talar för ett idiotstopp, att man uttalar sig för målsättningen att för varje person som flyttar in måste någon flytta ut.

Det är intressant att se hur lätt debatten stannar upp just där. Man får sällan veta med vilka medel man skall åstadkomma den ganska hårda regleringspolitik som måste till för att klara den uppgiften. Det kanske beror på att man när man forskar i vad som kan göras kommer underfund med att det över huvud taget inte är särskilt realistiskt att tänka sig att man i någon större utsträckning genom åtgärder i storstadsregionerna skall kunna vända på befolkningsströmmarna.

Vi måste acceptera att storstäderna inrymmer expansiva krafter. En storstad utgör en lockande miljö för företagsledning och centrala organisationer – även de som står dem som är mycket för utflyttning ganska nära. Det är där som kontakter inom teknik och vetenskap knyts. Det är där det rikhaltiga utbudet av arbetstillfällen finns. Även om mycket kan göras och måste göras när det gäller att sprida utbudet av kulturella aktiviteter kommer detta att bli mest differentierat i de stora städerna. Och i Sverige, liksom i alla utvecklade länder, kommer det att finnas *en* stad som är väsentligt mycket större än de andra och som

kommer att fortsätta att vara det.

Vad debatten om storstadstillväxten därför skall handla om – om den skall föras på ett någorlunda realistiskt plan – är hur vi skall kunna dämpa tillväxttakten och med vilka medel vi skall göra det, medel som innebär att man skadar varken dem som bor inom storstadsregionerna eller de verksamheter av mycket central betydelse för hela landets utveckling som bedrivs där.

Jag tror då inte att den investeringsavgift som herr Nilsson i Tvärålund talade om är en särskilt effektiv eller ens önskvärd metod. Den bygger på föreställningen att vi skulle ha en kraftig företagsetablering i storstadsregionerna och att det alltså är en mycket angelägen uppgift att försöka stoppa företagsetableringen i dessa regioner. Men hur förhåller det sig egentligen? Jo, tittar man på vad som hänt mellan 1962 och 1968 så visar det sig att i Stockholms län har antalet i industrin sysselsatta minskat med drygt 15 000, i Malmöhus län med 2 300 och i Storgöteborg med närmare 3 000. I samtliga tre storstadsregioner har alltså företagsetableringarna minskat. Då är det svårt att förstå varför man skulle införa en investeringsavgift för att bromsa tillväxten av etableringar. Den bromsen finns där redan. Dessutom antar jag att man med det förslaget syftar på just etableringar utifrån och att man inte tänker sig att införa något slags allmän investeringsavgift, som alltså även skulle drabba alla investeringar i regionen av företaget som finns där och som måste finnas där.

Jag tror heller inte – och på den punkten håller jag helt med herr Wictorsson – att tanken på att låta företagen betala sina egna flyttningskostnader, hur riktig den än kan förefalla rent teoretiskt, är särskilt gångbar. Antingen anser sig väl företagen behöva arbetskraften, och då betalar man, eller också behöver man den inte och då betalar man inte de extra flyttningskostnaderna. Det innebär ju bara att det är de arbetssökande som drabbas.

Att hitta ett system som möjliggör att man generellt kan säga att den enskilde arbetstagaren icke drabbas lär såvitt jag kan förstå på grund av problemets karaktär vara helt uteslutet.

Vi menar också att man inte skall använda bostadsbyggandet som styrinstrument för att minska inflyttningen. Ty det är ju dess värre på det sättet att det är i storstäderna som bostadsbristen är störst och trångboddheten som mest besvärande. Även om inflyttningen till Storstockholm, som herr Wictorsson ganska utförligt berörde, helt skulle upphöra, behövde vi ändå upprätthålla ett byggande på en ganska hög nivå för att inte väsentligt försämra bostadsstandarden för människorna i dessa områden.

På ungefär samma sätt förhåller det sig när det gäller investeringar i kollektivtrafik och vägbyggen. Målsättningen att åstadkomma en tillfredsställande trafikförsörjning måste naturligtvis även gälla för storstadsområdena. I dessa finns ett uppdämt behov av trafikinvesteringar, vilket gör att en kraftig åtstramning också där i första hand skulle leda till en försämring för de människor som redan är bosatta där, och det är vi inte beredda att acceptera.

Jag tror för egen del inte heller att den typ av utflyttning av statliga ämbetsverk som riksdagen beslöt förra året är någon särskilt effektiv eller

eftersträvansvärd åtgärd. När man nu inför nästa etapp gör grundliga utredningar och undersökningar av effekterna av utflyttningsåtgärderna kommer man fram till att detta var en ganska dyrbar affär och en föga rationell åtgärd.

Inte minst de effektivitetsstudier som gjorts inom televerket visar dessutom vilka betydande vinster man i stället kan göra om man satsar på en decentralisering av besluten. En sådan innebär att man slipper det inslag av tvångsförflyttning av anställda som verksförflyttningen naturligen innebär. Det är uppenbarligen så att decentraliseringen blir rationellare med hänsyn till verkens funktioner. Den innebär att omplaceringen av anställda kan ske under en längre tid, varigenom man skapar mindre omställningsproblem. Det blir av allt att döma billigare. Därtill kommer att man undviker den koncentration av besluten till kanslihuset som verksutflyttningen gärna för med sig. I stället får man en spridning av makten. Fler beslut kommer att fattas närmare de människor och verksamheter som de berör. Jag skulle också tro att den lokaliseringpolitiska effekten, om man ser till kostnaden, blir minst lika stor och på sikt kanske mycket större än metoden att flytta ut hela ämbetsverk.

Att välja decentralisering till länsorgan och kommuner i stället för utflyttning av hela ämbetsverk är också ett exempel på hur den dämpning av storstadstillväxten, som är ett gemensamt intresse för storstadskommunerna och landet i övrigt, kan också ske under former som inte behöver skapa motsättningar. Grunden för en sådan politik bör vara ett regionalpolitiskt handlingsprogram för hela landet, där vi anger vad som är en önskvärd balans i utvecklingen mellan olika regioner. Det programmet måste utgå från sådana antaganden om befolkningsutvecklingen som bygger på en realistisk bedömning av utvecklingstendenser i olika delar av landet och på de praktiska, genomförbara och önskvärda möjligheter vi har att korrigera dessa tendenser.

En annan förutsättning för ett sådant program måste vara att dessa korrigeringar skall bygga på positiva åtgärder, som garanterar individen största möjliga frihet i valet av bostadsort och sysselsättning.

En förutsättning för att programmet skall bli effektivt är också att vi inte bara i allmänna termer uttalar oss för att avlasta de starkast expanderande orterna och stoppa avfolkningen i övriga delar av landet. Statsmakterna måste skapa garantier för offentlig service och goda villkor för näringslivet i utpekade utvecklingsorter. Enskilda och företag, som står i valet att flytta från nuvarande bosättningsort, måste få svar på frågan om hur orten skall utvecklas, och då räcker det inte att hänvisa till att man t. ex. är beredd att stödja företagsetableringar, om transportmöjligheterna samtidigt försämras genom att järnvägstrafiken läggs ner. Inte heller räcker det med att säga att man stimulerar industriell utveckling, om inte kommunen samtidigt ges möjligheter att bygga bostäder i tillräcklig omfattning.

Det behövs i stället enligt vår mening generellt verkande åtgärder som skapar bättre allmänklimat för produktiv sysselsättning i de delar av landet där utflyttning i dag tyvärr ofta ter sig som det enda alternativet till arbetslöshet. Vi kan använda skattesystemet för det syftet. Vi kan

differentiera arbetsgivaravgiften. Vi kan vara generösare när det gäller att medge att investeringsfonderna används utanför storstadsregionerna. Vi kan sänka priserna på tele-, tåg- och flygförbindelserna och låta bli att lägga ner järnvägar. Vi kan utvidga transportstödet och ge stöd åt kommuner som vill främja företagsetableringar.

Det här är några av de idéer som folkpartiet har fört fram i en partimotion. De tar alla sikte på åtgärder som ökar den regionala jämlikheten genom bättre sysselsättningsmöjligheter i utvecklingsdugliga regioner utanför storstadsområdena. Att den politiken lyckas är ett intresse för alla människor, oberoende av om de bor i Skärholmen eller i Tvärålund.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Inom ramen för den knappt tillmätta tid jag har skall jag trots allt försöka att anknyta några synpunkter både till arbetsmarknads-politiska frågor och till de regionalpolitiska.

Låt mig erinra om att våra myndigheter, kanske inte utan en berättigad stolthet, understundom i högtidliga sammanhang talar om den utbildningsexplosion som ägt rum i vårt land under 1950-talet och 1960-talet. Den explosionen började knalla ungefär samtidigt som vi hade en stor brist på kvalificerad arbetskraft. Det var underskott praktiskt taget över hela linjen på arbetskraft med lång utbildning – akademisk arbetskraft av olika slag. Det är väl naturligt, kanske förklarligt, även om det inte är försvarligt, att man när man sysslade med grundskolans lägstadium inte så förfärligt mycket funderade på vad som skulle hända med ungdomarna 20 år senare, när de skulle vara färdiga med en högre utbildning och skulle gå ut på arbetsmarknaden.

Man måste nog konstatera att statsmakternas inställning under 1950-talet var ungefär sådan som den kom till uttryck i några ord från det årtiondets början av en av våra ledande samhällsplanerare, när han sade att en viss planlöshet är till fördel, förutsatt förstås att den är optimistisk och progressiv. Jag tror inte att de ungefär tre tusen arbetslösa akademikerna av olika kategorier har mycket till övers för ett så sangviniskt program. För missförstånds undvikande vill jag nämna att jag med ordet akademiker inte syftar på bara den snävare kategorin av universitets- och högskoleutbildade utan avser alla som har en mera kvalificerad utbildning efter gymnasiet – de är alla i stort sett i samma bekymmersamma situation. Tyvärr måste jag säga att det programmet ganska länge, mot slutet av 1960-talet, präglade våra myndigheter. Skall vi på rätt sätt kunna tillvarata de växande resurser som vi nu satsar på högre utbildning, och skall man på ett effektivt sätt kunna använda sig av den arbetskraft som har fått högre utbildning, krävs det åtminstone någon planmässighet i myndigheternas åtgärder. Ingen – varken individ eller samhälle – har någon glädje av överproduktion av akademiker vilkas kunskaper inte kan nyttiggöras i arbetslivet.

Den situation som vi befinner oss i har inte kommit överraskande eller plötsligt på något sätt. Låt mig för att erinra om hur man ändå har känt till siffrorna påminna om 1955 års universitetsutredning som i slutet av 1950-talet sade att vi 1970 kommer att ha ungefär 50 000 ungdomar

under utbildning vid universitet och högskolor. Några år senare var ecklesiastikministern tvungen att korrigera dessa siffror. Han sade att det blir 83 000 år 1970. Vad vi i dag vet är att det blev 120 000 som var under utbildning. Detta är en liten bild av hur situationen fått löpa i väg utan någon som helst kontroll. Dessa 120 000 utexamineras i år och nästa år och ett antal år framåt, och det innebär ett sådant tillskott på detta speciella arbetsmarknadsområde att det i dag och varje dag under större delen av det kommande decenniet behöver skapas 100 nya arbetsplatser för att man skall få en full sysselsättning för dessa människor på jobb som ter sig något så när adekvata i förhållande till deras utbildning.

Jag sade nyss att vi har ungefär 3 000 arbetslösa akademiker. Jag skall erkänna att den siffran är litet svävande, ty i den finns inte bara de på vanligt sätt registrerade arbetslösa, utan där finns också med en viss dold arbetslöshet som tar sig det uttrycket att folk inte tar ut sin examen utan håller sig kvar vid universiteten för att leva på studielån. Det är naturligtvis ett äventyrligt sätt att planera för sin framtid, men det är ett sätt att överleva en besvärlig situation.

I den beräkningen finns också med de som t. ex. inte kunnat komma in vid lärarhögskolor och därför blivit tvungna att gå vidare och komplettera med något betyg i förhoppning att det skall gå bättre i framtiden.

Det är alltså en på visst sätt osäker siffra. Personligen tror jag att den verkliga siffran snarare ligger över än under 3 000.

Men vi kan gå till den offentliga statistik som finns. Den 11 oktober i fjol gjorde arbetsmarknadsstyrelsen en undersökning om arbetslösheten. Man skapade sig en uppfattning om hur stor arbetslösheten var för unga människor mellan 18 och 34 år, och man fördelade den också på utbildningsområden. Den totala befolkningen i den ålderskategorin var 2 037 000. Av dem var ungefär 70 000 akademiker, dvs. akademikererna var 3 procent av dessa människor. Deras andel av de arbetslösa var emellertid nära 6 procent. Det betyder att arbetslösheten bland akademikererna var ungefär dubbelt så stor som i övriga kategorier. Det visar hur hårt arbetslösheten har drabbat denna grupp, och då har jag inte alls räknat med den dolda arbetslöshet som jag talade om. Redan detta motiverar att man vidtar speciella åtgärder för att skapa arbete för de personer som det är fråga om.

Jag har tidigare i – som herr Ullsten sade – det gamla huset talat om vilka åtgärder jag tycker att man skall vidta, och jag skall inte uppehålla mig vid det vidare, men jag vill mycket kort säga, att det är tre saker som förefaller mig mer angelägna än andra.

För det första tycker jag att man här i vårt land på samma sätt som i Tyskland och Amerika skulle skapa en mera specialiserad arbetsförmedlingservice, en förmedlingsorganisation som ger olika grupper den service som de behöver och inte nödvändigtvis en organisation som ter sig ganska lika för alla.

För det andra räknar jag med att det kommer att behövas olika former av arbetsmarknadsutbildning i allmän regi.

För det tredje tror jag att möjligheterna till beredskapsarbeten för

dessa grupper måste inventeras med sikte på en meningsfull sysselsättning.

Den sista punkten är kanske på ett sätt den viktigaste. Den arbetslöshet som vi har bland akademikerna är nämligen inte i någon nämnvärd utsträckning konjunkturbetingad; det är en strukturarbetslöshet. Den hänger samman med det utbildningssystem som vi har haft och har, där man har kunnat komma till vissa utbildningsområden i stort sett utan spärrar. Ungefär hälften av de arbetslösa akademikerna har således samhällsvetenskaplig utbildning. Det är de fakulteterna som har varit ospärrade och där man alltså kunnat komma in.

Den glada sorglöshet som präglat våra utbildningspolitiska planerare när det gällt att avväga utbildningstillfällena mot arbetstillfällena är mycket dyrbar för de unga akademikerna. De är ute i ett rättmätigt ärende när de begär största möjliga stöd av statsmakterna för att kunna komma ut på arbetsmarknaden och syssla med arbetsuppgifter som de åtminstone i någon mån har utbildat sig för. Gör man ingenting förhållandevis omedelbart kommer strukturarbetslöshetssiffrorna att kanske tiodubblas inom loppet av ett decennium.

Låt mig så, herr talman, använda den minut som jag inte har kvar till att säga några ord om regionalpolitiken.

Jag hörde till de förhållandevis få ledamöter av riksdagen som när man i fjol beslöt utlokalisera viss statlig verksamhet över huvud taget inte kunde ansluta mig till förslaget. Ärendet var enligt min uppfattning bristfälligt berett, det saknades underlag för samhällsekonomisk bedömning av förslagets verkningar och inte minst saknades en bedömning av vad utflyttningen kunde komma att betyda för Stockholm som huvudstad och som ekonomiskt centrum samt för länet som helhet.

Sedan vi avgjorde detta ärende har många myndigheter presenterat undersökningar av vilka man kan utläsa att utflyttningarna kommer att medföra mycket betydande kostnader. Även om helt naturligt sådana beräkningar alltid kan diskuteras ger de ändå en viss uppfattning om de kostnadsramar som det kommer att bli fråga om. I ett samhällsekonomiskt läge, då alla eftersträvar att dämpa den offentliga utgiftsstegringen, förefaller det mig som om det mest förnuftiga i dagens situation vore att avbryta eller uppskjuta arbetet med utlokalisering av statliga verk och myndigheter, till dess man har råd med sådana förhållandevis onödiga utgifter.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! När jag lyssnade på herr Nilsson i Tvärålund, som inledde detta avsnitt av debatten i kväll, och när jag sedan lyssnade på herr Lidgard blev jag medveten om att det måste föreligga rätt betydande svårigheter att få en borgerlig enighet kring det regionalpolitiska programmet.

Regeringens intentioner när det gäller målsättningen för den fortsatta regionalpolitiken efterlystes i går av centerpartiledaren och i dag av herr Nilsson i Tvärålund. Centerpartiledaren sade – och jag tror att herr Nilsson sade detsamma – att vi helt enkelt hade förbisett denna fråga i årets statsverksproposition.

Jag blev förvånad när jag hörde det i går och undrade vad centerledaren egentligen hade haft för sig när vi samlades och lyssnade till trontalet. Han måtte inte ha haft uppmärksamheten skärpt, för redan där blev det sagt:

”Strävandena att åstadkomma en jämnare fördelning av sysselsättning och näringsliv mellan landets olika delar samt en bättre miljö fullföljas.

Under året kommer förslag till regionalpolitiskt handlingsprogram att föreläggas Eder.”

Och visst är det ämnet behandlat också i statsverkspropositionen, där det sägs: ”Med utgångspunkt i länsprogrammen och annan dokumentation pågår inom inrikesdepartementet arbete med att utforma ett regionalpolitiskt handlingsprogram för hela landet. Detta program avses skola föreläggas riksdagen under nästa budgetår. I anslutning härtill har en översyn av medlen i den regionala politiken påbörjats.”

Att man inte i statsverkspropositionen kan gå in i alla detaljfrågor i det här sammanhanget hör naturligtvis samman med att vi nu håller på med ett mycket intensivt arbete i departementet just för att utforma det riksomfattande regionala handlingsprogrammet. Jag kan nämna att när man lägger alla länsplanerna samman utgör de ett arbete på över 15 000 sidor. Det ger någon uppfattning om vad det egentligen rör sig om och hur pass omfattande det här arbetet är. Men den ideologiska grunden för regeringens regionalpolitiska strävanden fanns ju redan fastlagd i 1970 års proposition, där det slogs fast att regionalpolitiken med kraft måste inriktas på att åstadkomma en sådan fördelning av välståndet att människorna i olika delar av landet får tillfredsställande ekonomiska, sociala och kulturella förhållanden.

De beslut som togs vid 1970 års riksdag utgjorde således en första etapp i utformandet av en mera konkret regionalpolitik. Det sades samtidigt att förutsättningarna för att kunna nå fram till en ännu bättre konkretisering låg i att man kunde basera det fortsatta handlandet på de mera noggranna studier som gjordes ute i länen i de olika länsplanerna. Nu ligger programmen på bordet, och vi har, som jag sade, ett omfångsrikt material att ta itu med. Jag är emellertid övertygad om att vi skall kunna återkomma till riksdagen med ett program.

Jag ställer mig ganska optimistisk också till möjligheterna att få samling kring ett sådant program. När jag tar del av folkpartiets partimotion ser jag att där tycks man åtminstone i det väsentliga ha accepterat de tankegångar som tidigare har redovisats från regeringen. Även i centerpartiets partimotion konstaterar jag att det finns mycket som är värdefullt. Men jag är litet överraskad över att man från centerns sida så definitivt tar avstånd från de s. k. storstadsalternativen. De var ju någonting som växte fram under den förra länsplanen. Då uttalades från många håll att man skulle sprida den statliga verksamheten. Nya institutioner osv. skulle kunna fördelas mer jämnt över landet. Man talade om att det finns orter som borde kunna vara goda alternativ till storstäderna. Det är de tankegångarna som centern tydligen inte längre anser värda att ge något stöd. Det här vill jag inte göra för stor affär av, för det är ju egentligen inte fråga om själva vokabulären, om beteckningen på olika ortstyper; sådant kan man lämna därhän. Men själva

syftet, tanken som ligger bakom det som har kallats storstadsalternativ, har ändå varit att försöka åstadkomma en bättre fördelning av välståndet och möjligheterna i vårt land.

Jag skall inte gå in på medlen, även om någon tidigare i diskussionen snuddat vid detta. Men jag tror vi kan få anledning att återkomma till det längre fram.

Jag har ett material som kommit från arbetsmarknadsstyrelsen och som visar effekterna av de insatser som gjorts i sysselsättningskapande syfte på olika områden. Jag skall, med hänsyn till att det är så många anmälda på talarlistan, avstå från att redogöra för det. Jag antar att materialet kommer att finnas tillgängligt i annan form. Men jag kan säga att redogörelsen visar att vi inte överdrivit när vi i statsverkspropositionen redovisat effekterna som skulle kunna åstadkommas på byggnadssektorn eller genom de industribeställningar som gjorts. De siffror vi nu fått tyder på att vi i det avseendet nått de effekter som avsågs. Man kan också utläsa av statistiken, såväl när det gäller arbetslösheten som lediga platser att vi har kommit in i en ny situation. Om man gör en säsongrensning av de uppgifter som föreligger är det alldeles tydligt att vi haft en ökning av antalet lediga platser under de senaste tre fyra månaderna. Att det också inträffat en omsvängning i arbetslösheten, som den mäts vid arbetsförmedlingarna, redan för två månader sedan är alldeles uppenbart. Vi har således anledning säga att vi i det här avseendet kunnat nå effekter med våra insatser.

Det kanske finns anledning ändå att framhålla en sak beträffande beredskapsarbetena, som har diskuterats i olika sammanhang. Jag satt och lyssnade på de inledande talarna i debatten i går och märkte att det fanns litet olika värderingar i fråga om betydelsen av den här formen av samhällsinsatser för att bereda människor sysselsättning. Jag vill erinra om att det här inte rör sig om pengar som helt försvinner, utan samtidigt som de ger inkomster åt människor ger de också bättre vägar, bättre reningsverk, kommunala servicelokaler och en mängd andra nyttiga investeringar kommer till stånd, ting som kanske eljest skulle skjutas långt på framtiden. Skogsvård och naturvård är viktiga sektorer. Kvinnornas sysselsättning har också nämnts i debatten.

Av intresse i det här sammanhanget är särskilt den försöksverksamhet som ägt rum med beredskapsarbete inom nya områden. Jag vill här understryka, inte minst när det gäller ungdomen och den akademiska arbetskraften, att vi har all anledning att så noga som möjligt utvärdera de resultat som nåtts de här månaderna. Jag har därför varit i kontakt med arbetsmarknadsstyrelsen, och man har lovat återkomma under våren med en redogörelse för hur de kommunala beredskapsarbetena, som kommit till stånd nu med en kraftig stimulans från statens sida, har utfallit. Detsamma gäller den typ av beredskapsarbete som jag framhöll, som närmast gäller servicesektorn och där vi onekligen fått till stånd en verksamhet över ett betydligt bredare fält än förut och där vi har anledning förvänta att vi också kan få en bättre beredskap för framtiden.

Herr talman, det finns ett avsnitt som jag gärna skulle vilja säga något om, nämligen arbetsmarknadsutbildningen. Det är också en fråga som varit uppe tidigare i debatten här. Där har jag lagt märke till att man från

oppositionen – kanske särskilt från moderaterna, men jag har en känsla av att det också gäller kommunisterna – har en något ringaktande uppfattning om arbetsmarknadsutbildning. Låt mig där konstatera att behovet av kompletterande yrkesutbildning sannolikt är mycket större än vi i allmänhet gör oss en föreställning om. Att genomgå yrkesutbildning måste ju vara en väldigt nyttig sysselsättning vid ett tillfälle då arbetslöshet eljest är alternativet. Tankegången att arbetsmarknadsutbildningen skulle vara ett sätt att dölja arbetslöshetssiffrorna kan möjligen vara någonting som föresvävar talesmän för moderaterna eller kommunisterna, men det har ingenting att göra med regeringens intentioner.

Jag bedömer utvecklingen så, att vi också på längre sikt får räkna med att hålla en hög volym av arbetsmarknadsutbildning. Strukturomvandlingen, som vi erinrade om i statsverkspropositionen, är en företeelse som förekommer i vårt land liksom i alla länder som befinner sig i utveckling, och den skapar problem av olika slag – det var här som herr Lorentzon försökte göra sig lustig. Att det uppstår problem kan vi inte undvika ens i goda tider – även då har vi ju fått uppleva att det varit många som kommit till utbildningen inom arbetsmarknadsstyrelsen. Det skulle naturligtvis vara mycket tacknämligt om vi kunde räkna med att varje enskilt företag kunde ta hand om sina anställda och att företagen själva, i den mån de ställdes inför svårigheter i fråga om produktion, också kunde vara ute i så god tid att de kunde organisera det så, att ingen av deras anställda blev överflödig utan de som friställdes kunde slussas över till nya uppgifter.

Jag är litet förvånad över att man just från moderat håll attackerar arbetsmarknadsutbildningen, eftersom alternativet ju vore att vi ställde mycket skärpta krav på företagen. Jag tror emellertid att det icke är realistiskt att räkna med att vi i dag kan begära ett sådant ansvar av hela näringslivet. Jag vill gärna betyga att det finns många företagare som lägger sig vinn om sin arbetskraft i hög grad och som försöker att ordna på bästa sätt. Men det är alldeles tydligt att företagen icke har resurser att i alla situationer ta på sig det ansvaret.

Jag säger att det vore tacknämligt om företagen kunde ta på sig detta ansvar. Vi har försökt att genom en serie av lagstiftningsåtgärder o. d. utkräva ett större ansvar av företagen. Jag kan erinra om skyldigheten att iaktta längre varseltider, om det ökade skyddet vid företag som går i konkurs osv. Det har varit en medveten strävan att försöka stärka arbetskraftens ställning på arbetsmarknaden och över huvud taget förbättra arbetstagarnas sociala situation.

Men som sagt: Jag tror icke att vi under överskådlig tid kan komma till rätta med det här problemet utan att det allmänna tar på sig en betydande uppgift i sammanhanget. Dessutom finns det ju också i vårt samhälle många som bestämmer sig för att i vuxen ålder gå ut i arbetslivet, och då fyller just arbetsmarknadsutbildningen en väsentlig uppgift.

Jag tror således att det kommer att vara nödvändigt att ägna uppmärksamhet åt det här området även sedan konjunkturen vänt. Vi kommer då att få en annan sammansättning och en annan inriktning på utbildningen än den vi har under lågkonjunktur. Men vi skall inte räkna

med att vi kan komma tillbaka till de låga tal som gällde i början av 1960-talet. Jag är övertygad om att vi kommer att ställas inför nya problem, inte minst därför att det gäller nya grupper av arbetssökande med en förhållandevis smal sektor på vilken de kan ta arbete. Ett resultat av våra höga ambitioner är också att vi får göra större ansträngningar för att tillgodose individernas önskemål och krav. Detta blir särskilt påtagligt när det gäller de handikappade och äldre. Även där försökte emellertid herr Lorentzon på sitt vanliga sätt att dra ner debatten, och han uppehöll sig inte vid de allvarliga problem som det ändå här rör sig om.

Vi vet att samhället inte är så skapat att vi kan räkna med att de äldre och människor med handikapp själva kan tillvarata sina intressen på arbetsmarknaden. Där måste samhället hjälpa till. Under en lång följd av år har regeringen också gått in för att stödja de grupperna och gör så även i år. Jag vill gärna här deklarera hur angeläget det är att samverka med näringslivet för att klara de problemen. Jag har tidigare erinrat om äldrelagstiftningen och vill nu också hänvisa till att det kommer att ges ökade möjligheter för företagen att ha handikappade i sin tjänst genom att statsbidraget utformats på annat och i flertalet fall också mera generöst sätt än tidigare. Jag uttrycker förhoppningen att man både på arbetstagsarsidan och i löntagarnas organisationer skall verka för att ta till vara de nya möjligheter som där ges.

Herr talman! Liksom de tidigare talare som stått i denna talarstol skall jag försöka respektera önskemålet att inläggen begränsas. Låt mig bara säga att jag med stort intresse lyssnade på herr Wictorssons inlägg. Det är välkommet att även representanter för storstäderna här säger sin mening, och det har väl också skett i ett par tidigare inlägg.

Beträffande regionalpolitiken — om jag helt kort får återknyta till den — gäller det att försöka utforma både målsättning och medel på sådant sätt att vi vinner förståelse för våra åtgärder såväl i tätorterna, inklusive storstadsregionerna, som ute på landsbygden.

Sedan har jag också fått en fråga som jag här vill svara på. Herr Möller i Gävle önskade i egenskap av ordförande i invandrarutredningen klarare besked av mig om hur regeringen tänkte handla med den utredning som herr Möller och hans kamrater — av vilka flera är ledamöter av riksdagen — har gjort.

Låt mig då säga att jag tycker det är ett bra förslag som invandrarutredningen har lagt fram. Jag sympatiserar med det och tycker att målsättningen i det programmet är god. Jag tror också att tiden nu är mogen att ta ytterligare ett steg för att ge invandrarna bättre utbildning. Och därför ansluter jag mig till vad herr Möller själv sade, nämligen att när vi uttalar detta, så kan vi samtidigt säga, att vi inte behöver skämmas för de åtgärder som vi hittills vidtagit. Om man utnyttjar de timmar som ställts till förfogande för innevarande budgetår, så tar staten där på sig en kostnad på 50 miljoner kronor för undervisningsverksamheten. Staten finansierar organiserandet av studiecirkelarna och svarar för lärarlöner och övriga kostnader för denna undervisning. Det är mera generöst än när det gäller bidrag till annan frivillig utbildning i vårt land.

Men även om jag konstaterar det, säger jag, att tiden nu är mogen för att vi skall gå vidare. Även om herr Möller i Gävle sade att det här

förslaget är så utformat att kostnaderna blir, som han beskrev det, ganska måttliga eller små för kommunerna, så har man ju inte på kommunalhåll haft den uppfattningen. Det är riktigt att Kommunförbundet i princip anslutit sig till förslaget. Men man pekar på kostnadsfaktorerna, och speciellt när man läser yttrandena från de bortåt tiotalet kommuner vilkas synpunkter framgår av bilagor till Kommunförbundets yttrande visar det sig att man där betonar att det rör sig om ganska betydande kostnader som vissa kommuner här får ta på sig.

Vi kunde inte under den korta tid som stod till buds klara ut de här frågorna på ett tillfredsställande sätt. Det var inte möjligt att ta in ett förslag i statsverkspropositionen. Förslaget från utredningen kom, som herr Möller vet, på sommaren, och då skickades det ut på remiss. När vi inledde budgetarbetet, hade vi inte fått in alla remissvaren. Det var inte möjligt att vid den tidpunkten kunna tillfredsställande bearbeta bl. a. de här kostnadsfrågorna.

Vidare tillkommer att i varje fall jag har ställt mig frågande till hur vi skall ordna med utbildningen för vissa grupper som söker sig till vårt land inte primärt för att söka arbete. Det gäller sådana som av humanitära skäl får stanna här men som inte kommer hit genom en organiserad uttagning av flyktingar utan på annat sätt. Det är i dag förenat med vissa problem att kunna placera in dem på arbetsmarknaden. Jag har frågat om vi inte riskerade att komma i den situationen att det kan bli ökade svårigheter att få ett arbete för sådana personer som vi gärna önskar skall kunna komma in på arbetsmarknaden.

Det är ett speciellt problem där i varje fall jag vid penetreringen av de här frågorna sagt att vi måste veta litet mer om hur det kommer att verka. Det finns några sådana punkter som gör att vi inte kunde bli färdiga. Men jag försäkrar, att det är min förhoppning att jag skall ha möjligheter att komma tillbaka till riksdagen under det här året med ett förslag i denna fråga som vi alla anser angeläget att få löst.

Nu hoppas jag att jag med den här deklARATIONEN har skingrat en del misstankar och missförstånd som kan ha uppkommit genom uttalanden som gjorts av personer som känner så starkt i de här frågorna att de kanske inte kunnat iaktta den balans som varit påkallad.

Jag har inte för min del anledning att ytterligare kommentera den frågan. Jag tror att mitt inlägg på den här punkten bör kunna ha gett herr Möller ett tillfredsställande svar.

Herr LIDGARD (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om herr Holmqvist lade märke till att jag i mitt första anförande talade om tre olika åtgärder som jag tyckte var särskilt viktiga för att begränsa akademikerarbetslösheten eller i varje fall underlätta för de människor som är berörda av den.

Den andra punkten i den katalogen handlade just om arbetsmarknadsutbildning, så att herr statsrådet kan glädja sig åt att det finns åtminstone en moderat som uppskattar arbetsmarknadsutbildning. Nu tror jag att herr statsrådet i och för sig har fel då han säger att vi inte uppskattar den. Det gör vi nog alla.

Om jag ser på de akademikergrupper som jag känner till och som har

fått tillfälle till arbetsmarknadsutbildning, kan jag konstatera, att det i samtliga fall har rört sig om människor som, när de gick till utbildningen, var arbetslösa. De föll då bort ur registreringen som arbetslösa i och med att de gick under utbildning. Denna situation har naturligtvis förts över på ett vidare fält och skapat en viss funderation – för att uttrycka det försiktigt – huruvida den nuvarande arbetslöshetsstatistiken redovisar den faktiska situationen på ett ärligt sätt. Jag anförde själv några exempel, bl. a. de som inte lämnar utbildningsanstalterna därför att de inte kan få jobb; de är ju i realiteten arbetslösa men inte registrerade någonstans. Andra går tillbaka till utbildningsanstalterna för att komplettera sin utbildning därför att de inte fick något jobb; även de är i realiteten arbetslösa.

Det finns en flytande sektor av arbetslösa människor som man inte riktigt vet hur stor den är. Det ligger naturligtvis i herr statsrådets intresse att visa upp så låga arbetslöshetsiffror som möjligt, medan vi vill beskriva situationen sådan den verkliga är. Det är klart att herr statsrådet då kan komma till de slutsatser han gjorde när det gäller arbetsmarknadsutbildningen.

Jag är helt övertygad om att den kritik som någon gång kan ha förekommit inte har riktat sig mot utbildningen som sådan; på detta område liksom på andra kan det förekomma missbruk, och då är det motiverat att man påpekar det.

(Med anledning av bifallsyttring från åhörarläktaren erinrade herr tredje vice talmannen om att sådana ej var tillåtna.)

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag är litet förvånad över inrikesministerns agerande i kväll; han brukar vara rätt framåt och behärska sitt departement. Det var en rätt dov stämning över hans framträdande i kväll – jag begriper det mycket väl; vi har svårigheter just nu. Vad kan man egentligen ha med sig i säcken när molnen blir allt tyngre?

Inrikesministern talade om moderaternas negativa inställning till arbetsmarknadsutbildningen och yrkesutbildningen och sade, att han liksom hade en känsla av att även kommunisterna har en negativ inställning. Det är ju alldeles uppåt väggarna, herr inrikesminister! Vi har i en motion till denna riksdag föreslagit mer pengar till yrkesutbildningen. Hur kan man då säga att vi är negativa till denna? Det förvånar mig storligen!

Den äldre och handikappade arbetskraften klassas ut. Det vet vi som ute i landet möter dessa människor, och det vet alla; det framgår av propositionen och av arbetsmarknadsstyrelsens handlingar vilka svårigheter som ständigt är för handen för dessa människor. Företagarna, arbetsköparna, kapitalisterna eller vad man vill kalla dem – avgör själva vem de skall sparka. Visserligen kan man förhandla om detta, men företagarna har alla lagar på sin sida. Den Karlsson – han kan heta Holmqvist, Lorentzon eller vad som helst – är inte produktiv, och honom behöver jag inte mer! Då skall samhället träda till och betala hans lön. 400 000 människor, eller 10 procent av den produktiva befolk-

ningen, är enligt arbetsmarknadsstyrelsen mer eller mindre handikappade. Det kan man inte komma ifrån, herr Holmqvist!

I gårdagens debatt sade herr Sträng att han inte var nöjd med den höga arbetslösheten i vårt land. Man kunde ta det som ett uttryck för självkritik; regeringen var missnöjd med att den inte lyckats! Delar herr Holmqvist den uppfattningen? Gör han det vill jag ställa en följdfråga: Hur stor arbetslöshet vill ni då ha?

Nr 17

Torsdagen den
3 februari 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag skall bara be herr Lorentzon att läsa igenom vad han sagt nu och vad han sade i en tidigare debatt just om arbetsmarknadsutbildningen. Då kanske han ändå får klart för sig vad jag menade.

För mig ger det föga tröst att bara kritisera ett system, att säga att det har svagheter och vänta på att det skall ske en förändring. För mig är det angelägnare att kunna medverka till att de människor som lever och verkar i dag får en bättre ställning. Herr Lorentzon kan som sagt stilla fundera över vad jag har menat när jag ändå tagit med kommunisterna i det här sammanhanget. Jag har inte yttrat mig om antalet arbetslösa och har således inte heller anledning att göra det i detta inlägg.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, herr inrikesminister, att man inte bara kan kritisera förhållandena som de är, man måste ha anvisningar också.

Vi anser att det under nu rådande förhållanden är självklart att dessa äldre skall hjälpas i alla avseenden. Men man kan inte i evighet hålla på med att bara spruta in miljarder till storfinansen. Ju mer man ger den desto mer vill den ha. Jag avslutade mitt förra anförande med att säga att svårigheterna kan bli så stora att de växer regeringen över huvudet till slut.

I motioner har vi också ställt frågan om lagstiftning om allas rätt till arbete, även den människas rätt till arbete om vilken företagaren säger att han är handikappad och inte längre profitabel. Det är människovärdet det gäller, herr inrikesminister!

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Låt mig först säga några ord till herr Wictorsson, som i sitt anförande ondgjorde sig över att centern vill hejda storstadsregionens tillväxt. Jag tror dock att även de flesta i storstäderna själva inser de stora olägenheter som uppstår, om dessa områden får expandera lika våldsamt som hittills. I dag redovisades för övrigt på ett värtaligt sätt i TV 2:s Rapport hur många negativa effekter som vållas dem som tvingas leva i storstädernas hårt exploaterade höghusområden, och det gäller inte minst barnen.

Vi har de här dagarna hört flera talare säga att det är väldigt viktigt att skapa trygghet för människorna i vårt samhälle. Det finns bl. a. två grupper i samhället som mer än de flesta känner otrygghet, otrygghet beträffande sysselsättning och möjligheterna till försörjning. Jag avser då de äldre arbetstagarna och även de handikappade. Ungefär tio procent av

den svenska arbetskraften eller omkring 400 000 människor är äldre eller handikappade, som enligt AMS-chefen är svårplacerad arbetskraft i dagens sysselsättningsläge. Det har konstaterats att de äldre går arbetslösa längre tid än övriga åldersgrupper. De har dessutom svårare att få ny anställning. En möjlighet att underlätta för denna grupp att erhålla nytt arbete vore att göra som centern flera gånger föreslagit i motioner – befria arbetsgivaren från ATP-avgift för den äldre arbetskraften. Det skulle förbättra de här människornas situation och ge en god trygghet.

Arbetsmarknadspolitikerna måste särskilt inriktas på att bereda de här grupperna, de handikappade och de äldre, ökade sysselsättningsmöjligheter. Företagen bör åläggas ökat ansvar för denna arbetskraft. Arbetsmarknadsverket har inlett en försöksverksamhet för att främja arbetsplatsens anpassning till arbetskraften. Avsiken är att genom anpassningsåtgärder inom företagen förebygga friställningar och bereda sysselsättning för äldre och handikappade personer. Dessa åtgärder hälsar vi med tillfredsställelse, och de kommer säkert att hjälpa en hel del av de nämnda kategorierna.

Vidare vill jag påpeka att det är angeläget att statliga och kommunala organ föregår med gott exempel när det gäller sysselsättning för och anställning av här nämnda grupper.

Sedan var det också en annan sak som jag gärna vill ta upp. Det är ett problem som irriterar och bekymrar många människor – jag tänker på kollektivanslutningen till politiskt parti. Centern har i år, liksom tidigare, i motioner berört denna fråga.

Vi har i vårt land ett demokratiskt styrelseskick, som vi med rätta är stolta över. Det förutsätter vissa grundläggande fri- och rättigheter, åsikts- och tankefrihet, förenings- och församlingsfrihet samt yttrande- och tryckfrihet. Dessa fri- och rättigheter är avgörande för medborgarnas möjligheter att genom opinionsbildning och deltagande i de allmänna valen påverka beslut och samhällsutveckling.

Till de grundläggande principerna i en demokrati räknar vi den enskildes rätt att fritt och utan inblandning av utomstående ta ställning i politiska frågor och utöva sin rösträtt. Vallagens bestämmelser är ett uttryck för denna tanke. Utifrån denna princip måste det anses högst otillfredsställande att fackorganisationernas medlemmar genom majoritetsbeslut kan anslutas till ett politiskt parti utan att de själva ansöker om medlemskap eller samtycker till detta. Individens rätt att fritt och självständigt välja politiskt parti är grundläggande för demokratin. Vi vill väl alla förbättra och fördjupa demokratin. Då bör vi kräva mer av samhälleliga garantier för den enskildes frihet, rättigheter och medinflytande. Det måste vara vår angelägenhet att se till att de enskilda människornas individuella rättigheter garanteras. Friheten för individen att själv avgöra frågan om anslutning till och ekonomiskt stöd åt politiskt parti borde vara självklar i en demokrati. Därmed borde det också vara givet att de politiska partierna själva accepterade principen om individuell partianslutning och således såsom medlemmar endast registrerade personer som själva begärt inträde i partiet.

FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna, vilken antogs år 1966, överensstämmer helt med den principen. Den partipolitiska

uppfattningen är vars och ens ensak. Vi vet att många som kollektivanslutits till politiskt parti är mycket tveksamma om lämpligheten av kollektivanslutningen, och – som jag nämnde i början av mitt anförande – även många inom fackföreningarna är irriterade över och negativt inställda till tillämpningen av kollektivanslutning. Jag har den uppfattningen att ett stort och starkt parti inte borde behöva den formen av partianslutning. Det hela blir inte mer tilltalande av att fackföreningar sammanslås till storavdelningar, vilkas representantskap äger besluta om kollektivanslutning. Medlemmarna har nu mindre än någonsin möjlighet att direkt ge sin mening till känna. En ändring av de här berörda problemen borde snarast komma till stånd. Efter statsministerns deklARATION i går om regeringens strävan att ständigt vidga den enskildes möjligheter till självbestämmande över sin egen tillvaro – enligt herr Palme kärnan i regeringens program i år – borde vi ha anledning att snarast förvänta en rättelse av det här berörda problemet.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Det har i samhällsdebatten de senaste åren talats mycket om kapitalism kontra socialisering. Men mycket talar för att den stora frågan under 1970-talet i stället blir om vi skall bygga ett samhälle som är starkt centraliserat eller ett samhälle där besluten fattas nära människorna.

Liberalismens uppfattning i denna grundfråga är klar. Den enskilda människan har förmåga och vilja att ta ansvar och att aktivt delta i beslutsfattandet. Det är inte som de konservativa tror, att medbestämmanderätten måste förbehållas en mindre grupp inom företagen, och det är inte som marxisterna tror, att en liten elit bättre än den enskilde kan avgöra vad man bör konsumera. Vi bör i stället sträva efter en långtgående decentralisering i samhället. Besluten kommer på detta sätt närmare de människor som berörs av dem. Genom att verka i den miljö där besluten skall tillämpas kan de bättre än andra bedöma vilka beslut som är bra.

Jag skall här försöka peka på ett par områden där det är angeläget att sprida beslutsfattandet: inom landet och inom företagen. Det är allvarligt att en mycket stor del av de personer som fattar beslut i frågor som berör viss region befinner sig på långt avstånd från den regionen. Det leder lätt till att beslutsunderlaget blir dåligt och att synpunkter av stor betydelse för människorna i regionen inte blir tillräckligt beaktade. Detta är ett starkt argument för att försöka sprida en del av den beslutsmakt som nu finns ansamlad i Stockholm ut i landet.

Det är också angeläget att människors valfrihet blir reell när det gäller sysselsättning och bostadsort. Den valfriheten innebär för många att man väljer att bo kvar på den nuvarande bostadsorten. En regionalpolitik och en näringspolitik som ger sysselsättning i olika delar av vårt land är därför nödvändig för att man skall nå målet om valfrihet för den enskilde. En snabb avfolkning av stora regioner ute i landet ökar trycket på de stora

tätorterna. För den enskilde betyder den omställningsproblem, som kunnat undvikas om det inte varit tvingande nödvändigt att bryta upp från den invanda miljön.

Den som bor kvar får ofta vara med om att samhällets service i stor utsträckning försämras. Det gäller såväl vård, kommunikationer och undervisning som exempelvis kultur och fritidsaktiviteter. Då det för många i glesbygdsområdena skulle vara förenat med uppenbara svårigheter att flytta, och då en total avfolkning av vissa bygder skulle få allvarliga konsekvenser för jord- och skogsbruket samt i fråga om natur- och miljövärden, måste det vara en samhällsangelägenhet att på allt sätt motverka att människor tvingas flytta från en för dem naturlig miljö.

Decentralisering av verksamheter och beslutsuppgifter från i första hand Stockholm är ett verksamt medel att ge människorna både ökad valfrihet i boendet och ökade möjligheter att påverka beslut som angår dem nära. Det är viktigt att runt om i landet bygga upp ett antal orter som har tillräckligt stora fördelar i fråga om inte minst kommunikationer för att kunna dra till sig sådana verksamhetsgrenar som orsakar storstadsregionernas snabba befolkningstillväxt. Här måste också samhället medverka både genom att skapa goda förutsättningar i form av bl. a. kommunikationer och genom att sprida egna verksamheter och beslutsuppgifter ut i landet.

Jag tror man måste vara medveten om att en utflyttning av t. ex. ett statligt verk inte automatiskt innebär att besluten har kommit närmare människorna eller att koncentrationsutvecklingen har motverkats. Själva utflyttningen av ett verk innebär bara att det centraliserade beslutsfattandet äger rum på en annan ort än Stockholm. Det kan i och för sig vara bra för de orter som får del av utflyttningen, men det räcker inte. Följden kan t. o. m. bli att centraliseringen förstärks genom att allt fler beslut kommer att fattas i departementen. Och en delvis utlokaliserad verksamhet kan efter en tid visa sig ha ytterligare centraliserats. Då det beslöts att Sveriges Radio skulle decentralisera sin verksamhet blev resultatet i stället en ytterligare koncentration i fråga om både personal och bygginvesteringar till storstaden, medan landet i övrigt, dvs. distrikten, fick mycket små smulor.

Mycket av det som handläggs i departement och ämbetsverk skulle med fördel kunna överföras till regional och primärkommunal nivå. Men det är inte länsstyrelserna som behöver förstärkas. Det är i stället det folkvalda landstinget som bör få ökade uppgifter när det gäller främst samhällsplanering och som bör utvecklas till ett länsparlament. Inom ramen för en riksplanering bör länsparlamenten få ansvaret för en effektivt samordnad regionplanering.

Samtidigt är det angeläget att framhålla att krav inte uteslutande kan ställas på kommunerna. Samhället i sin helhet måste solidariskt göra vissa åtaganden för att motverka den pågående utflyttningen från glesbygdsområdena. Även om det statliga skatteutjämningsbidraget spelar en viktig roll är det inte tillräckligt. Ytterligare och mera kraftfulla åtgärder måste sättas in.

Kravet på vidgad arbetsdemokrati grundas också på den höga värdering av individens vilja och förmåga till ansvarstagande, som alltid

legat bakom liberalismens demokratiseringssträvanden. Att ge den enskilda makt över förhållanden som berör honom nära är att frigöra en fond av outnyttjade mänskliga resurser. Därmed är också sagt att vidgat inflytande och medbestämmande för de anställda inte kan ses som ett önskemål som strider mot kravet på effektiv produktion. Tvärtom är det en nödvändig förutsättning för att företagen skall utvecklas i positiv riktning under 1970-talet - att de resurser i form av kunskaper och intresse som de anställda har bättre utnyttjas än vad som hittills varit fallet.

Inte minst för att företagen skall kunna få det tillskott av unga människor som är nödvändigt, måste de ta till vara människors vilja till medskapande och ge dem en god arbetsmiljö. Bristen på arbetstillfredsställelse har medfört att särskilt industrin har fått stora svårigheter att rekrytera ungdom.

Alltför många människor i produktionslivet upplever i dag fysiska risker på sitt arbete - 80 procent av arbetarna enligt en LO-undersökning. Bullerproblemen är allvarliga på många arbetsplatser. Belysningen är ofta dålig, vilket är särskilt besvärande och riskfyllt för äldre personer. Farliga ämnen förekommer utan att det finns tillräckliga kontrollmöjligheter. Personalutrymmena har på många arbetsplatser stora brister. Själva arbetet framstår vidare för många människor som något nödvändigt ont eller likgiltigt som man måste stå ut med. Det kan vara frestande att lösa sådana problem enbart med kortare arbetstid och ekonomisk kompensation. Ett sådant synsätt kan dock inte accepteras. Lösningen måste ligga i att omvandla arbetslivet. Och tyngdpunkten i den arbetsdemokratiska reformverksamheten måste ligga i de frågor som den enskilda arbetstagaren upplever som nära och påträngande.

Ett viktigt medel för att förbättra arbetsmiljön är att de anställda får insyn, inflytande och medbestämmande på alla nivåer i företag och förvaltning. Kravet på arbetsdemokrati har just som den mest näraliggande motiveringen att ge människor inflytande över en verklighet som de dagligen upplever och som utgör en central del av deras liv. För att verklig förbättring av alla undermåliga arbetsmiljöer skall komma till stånd fordras det att de anställda genom t. ex. utvidgad lokal förhandlingsrätt får del i besluten i dessa frågor.

Läget är som regel att de flesta arbetsmiljöer är eftersatta. Det gäller i särskilt hög grad arbetsplatser där man har tungt och smutsigt jobb. Att arbetsplatsernas utformning och kroppsarbetarnas villkor förändras och förbättras innebär självfallet kostnader som produktionen och samhället måste bära. Men det är insatser och kostnader som det gäller att inte rygga inför. På sikt innebär det fördelar som vi inte har råd att vara utan.

Det är med tillfredsställelse vi från folkpartihåll noterar att LO och TCO nu tillsammans går till offensiv för en arbetsdemokrati som omfattar alla nivåer - också företagets styrelser. Man måste ha klart för sig att arbetsdemokratins utformning måste komma att variera mellan förvaltningar och företag, mellan olika företagstyper och mellan företag av olika storlek. I de stora företagen måste andra former sökas än i de små, där en nära och naturlig kontakt ofta finns och där man t. o. m. kan peka på en fungerande arbetsdemokrati som fanns redan före den

företagsdemokratiska debattens uppkomst.

Folkpartiet har i en stor partimotion till årets riksdag angett några vägar som är lämpliga att gå vidare på för att utveckla arbetsdemokratin. Vi anser liksom våra två största löntagarorganisationer att en snabbutredning nu bör tillsättas, som skall kunna lägga fram sådana förslag till ändringar i aktiebolagslagstiftningen, och eventuellt annan lagstiftning, som ger de anställda rätt till inflytande och insyn i bolagen. Vi hävdar också att en mer systematisk prövning av olika modeller för styrelse-representation för de anställda bör komma till stånd. De anställda måste vidare få ökat inflytande över personalpolitiken, även i fråga om urval av personer till personalledande befattningar. Företagsnämndernas ställning bör stärkas och deras arbete om möjligt decentraliseras genom inrättande av underorgan. Också inom den kommunala sektorn bör företagsnämnder kunna ges beslutsuppgifter. Försöken med förändrad arbetsorganisation i form av s. k. självstyrande grupper bör utökas så att de omfattar också förvaltningsuppgifter och arbetsuppgifter av varierande svårighetsgrad.

Herr talman! Det här är några exempel på att man genom åtgärder av olika slag sprider makten från de få till de många. Men det förutsätter också att det finns företag med betydande utrymme för självständigt beslutsfattande inom de ramar samhället ställer upp. Annars finns det ingen beslutsmakt att fördela på de anställda. En ekonomi som är planstyrd och centraliserad ger inte stort utrymme för inflytande för de många människorna ute i produktionslivet.

Detsamma gäller i fråga om decentralisering inom landet. Om man vill föra besluten närmare människorna och skapa livskraftiga regioner också utanför storstadsområdena får man överge tron på en väldig ansamling av byråkrati och beslutsfattare i kanslihus och ämbetsverk i Stockholm.

Herr JADESTIG (s):

Herr talman! Jag hörde i televisionen i dag att herr talmannen inte var nöjd med våra remissdebatter och att frågan om att åstadkomma en bättre tingens ordning skulle övervägas av talmanskonferensen. Jag delar herr talmannens uppfattning och önskar honom lycka till när det gäller att finna sådana arbetsformer att vi kan få arbeta under betydligt bättre förhållanden än för närvarande.

Fröken Pehrsson tog upp frågan om kollektivanslutningen i sitt anförande för en stund sedan. Jag vet inte vilken erfarenhet hon har av det fackliga arbetet och de demokratiska principer som där råder, men jag skulle nog vilja ge henne en liten rekommendation att något mera studera metoder, innan hon analyserar så tvärsäkert som hon gör. De frågorna kommer upp i samband med motionens behandling, och då får vi ta upp den diskussion som hon så gärna vill ha. Jag tror att hon också skall titta något på hur kollektivanslutningsmetoderna är ur demokratisk synpunkt inom jordbrukets egna organisationer.

Mitt anförande skulle behandla ett tema med variationer. Grundtemat skulle vara arbetsmarknadspolitik med tonvikt på de rena sysselsättningsfrågorna. Debatten i dag och i går har varit mycket omfattande, och man har med olika metoder försökt analysera dagens situation på arbetsmarknaden. Jag hade också arbetat med ett manus, som skulle behandla frågan

om en förbättrad arbetslöshetsstatistik. I dag har inrikesministern svarat på en enkel fråga i det ämnet, och jag tycker då att det är onödigt att beröra det ytterligare.

Arbetsförmedlingsstatistiken ger bara uppgift om antalet arbetslösa. I den allmänna debatten i landet har numera framförts det förslaget att man skulle följa sysselsättningsproblemet med utgångspunkt i antalet lediga platser vid arbetsförmedlingarna. Personligen måste jag erkänna, att det är en mycket god vägledning vid bedömningen av arbetsmarknads-situationen. Men då måste man ha fullt klart för sig vad som döljer sig bakom dessa siffror. Vi har i den allmänna politiska samhällsdebatten fått ett statistiktänkande, som har blivit ett sifferkombinationstänkande. Om vi skall använda statistiskt underlag som grundmaterial för vår bedömning, bör vi också i det politiska vardagsarbetet förklara vad materialet omfattar. Tyvärr slarvar vi politiker en hel del på den punkten.

Inrikesministern berörde i dag rätt ingående arbetsmarknadsstatistiken. Jag skulle vilja redogöra något för statistikunderlaget vad gäller de lediga platserna. De lokala arbetsförmedlingarna redovisar varje månad de lediga platser som finns anmälda vid respektive arbetsförmedlingskontor. Dessa siffror omfattar sålunda inte det totala antalet arbetstillfällen som förmedlingen har haft att erbjuda under månaden utan de gäller vad som på räkningsdagen inte har kunnat tillsättas, dvs. det är fråga om ett överskott.

Självfallet innebär det att antalet lediga platser blir betydligt lägre vid dessa räkningstillfällen under en period när det finns gott om arbetskraft. Så är fallet i dag. Detta beror på att vi befinner oss i en lågkonjunktur, men det beror också på att statsmakterna via arbetsmarknadsverket under många år har bedrivit en uppsökande verksamhet, dvs. man har bl. a. bedrivit arbetsmarknadsutbildning och stimulerat stora grupper att söka sig ut på arbetsmarknaden, att ställa sig till arbetsmarknadens förfogande. Det har ansetts vara en viktig uppgift i en konjunktur med god sysselsättning. Givetvis har inte denna aktivitet minskat under en lågkonjunktur, för det gäller ju även för statsmakterna att förbereda sig för en stigande efterfrågan på arbetskraft. Ännu har ingen vederlagt långtidsutredningens prognos att vi skall räkna med brist på arbetskraft i vårt land under 1970- och 1980-talen.

Det är ju också ett känt faktum, fast vi ofta döljer det i den allmänna debatten, att vi i årtionden har haft en mycket stor dold arbetslöshet – eller man kan säga en dold arbetskraftsresurs. Nu har dessa grupper kommit fram i ljuset. Det är ju glädjande. Men man glömmer bort att det till stor del beror på den höga ambitionsnivå som vi har i vårt land när det gäller den aktiva arbetsmarknadspolitiken. I dag – och det har den här remissdebatten klart visat – råder det ingen strid om att satsa på den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Det gjorde det under 1960-talets första år, men nu har man även från borgerligt håll insett dess värde, och det är ju alltid ett framsteg.

Under de senaste månaderna har också massmedia – TV, radio, press, både dagspressen och veckopressen och t. o. m. den kolorerade veckopressen – ägnat sysselsättningsfrågan sitt stora intresse. Det är också bra och ytterligare ett framsteg. Min personliga förhoppning är att detta

intresse inte skall svalna utan att man även i framtiden kommer att bevaka de här frågorna -- även när vi nu sakta men säkert möter en bättre konjunktur och därmed en ökad efterfrågan på arbetskraft. Det gäller ju -- när konjunkturen nu vänder -- att vi alla medverkar till att den arbetskraft vi har inom vårt land verkligen får sin chans att komma ut i arbetslivet.

Man borde inte behöva påminna om att vi, oberoende av konjunkturläge, under många år haft stora sysselsättningsproblem för vissa grupper. Debatten i dag synes tyvärr vara begränsad till ett tillfälligt problem, helt beroende av den lågkonjunktur vi har i dag. Det är en felbedömning. Vi har kommit dithän, att oberoende av det rådande konjunkturläget så finns det samlingsgrupper som har svårigheter och kommer att få svårigheter. Det är först frågan om den tillkommande unga arbetskraften -- och tidigare gällde det speciellt dem som haft en dålig yrkesutbildning. I denna lågkonjunktur har även den tillkommande unga arbetskraften med god yrkesutbildning kommit att få känna av dessa problem. Vi har vidare de gifta kvinnorna som vill återkomma till arbetslivet, vi har den äldre arbetskraften och vi har stora grupper av handikappade.

Det är också svårigheter för dem som bor i glesbygderna. Glesbygdsfrågan är inte enbart en Norrlandsfråga. Varje län har sitt s. k. Norrlandsproblem -- problemet finns även i så industrialiserade län som Västmanland. På många orter har vi också ett näringsliv som är föga differentierat. Det ensidiga näringslivet utgör ett hinder för många att få det lämpliga arbete man vill ha. Egentligen är det endast ett fåtal storstadsalternativa kommunblock där man har ett så rikt differentierat näringsliv, att de krav den enskilde i dag ställer på samhället att kunna få ett lämpligt arbete kan realiseras. Detta faktum är också en av grundorsakerna till att vi måste räkna med högre arbetslöshetssiffror än vi kan acceptera. Ett annat skäl -- det finns naturligtvis många -- är att det under senare år blivit betydligt svårare att finna lämpliga arbeten för de s. k. udda människorna, dvs. de som har sociala svårigheter. Det talas i dag också betydligt mera om arbetslöshet, om nedläggande av industrier och om permitteringar. Det kanske inte är så konstigt. Arbetslösheten upplevs av de många människorna som dagens stora problem. Massmedia trycker på och skapar på sitt sätt ännu större oro. Detta kunde man balansera om man ville. Det finns i dag industrier som har behov av arbetskraft. Det startas nya industrier och andra industrier finns som håller på att vidareutvecklas. Men då blir rubrikerna mindre -- om det ens blir några rubriker.

Arbetsgivarna har i dag också ett betydligt högre krav på arbetskraften än vad man hade för bara något år sedan. I dag räcker det inte bara med att man är en bra fackman, man skall också vara A-människa på många andra områden. Det har också i tidningarna framförts kritik och vissa anklagelser mot såväl arbetsgivare och arbetstagare som massmedia att man ser alltför liknöjt på dessa frågor. Erfarenheterna av den halvskyddade sysselsättningen -- den var ju också fröken Persson inne på -- styrker dessa anklagelser.

Låt mig också få säga att det har förts en aktiv arbetsmarknadspolitik under många år. Nu har detta aktiva arbete börjat ge resultat. Det har

medfört ökade krav på samhället, och jag hoppas att vi alla är beredda att se till att vi får resurser att fortsätta det arbetet.

Tittar man litet närmare på årets rika motionsflod, som skall utgöra underlag för riksdagens prövning och kanske för många heta debatter, så finner man att de flesta motionerna ställer ökade krav på samhället i form av större samhällsutgifter. Få är de motioner som enbart förstärker statskassan.

En annan liten notering som jag gjort är att motionerna i hög grad kretsar kring frågor som berör den sociala sektorn: arbetsmiljö, arbetsmarknadsfrågor, familjepolitiska frågor, hälso- och sjukvårdsfrågor, ökat stöd åt de handikappade m. m. Att vi som ledamöter av riksdagen, oberoende av vilket parti vi tillhör, tillmäter just dessa sociala frågor så stor betydelse måste betyda att vi är inne på en ändring av debattvinkeln till en mera positiv syn på de sociala utgifterna och inte så ensidigt skjuter in oss på socialhjälpens som man gjort i många kretsar. Det måste betyda att vi får en ändrad debattmiljö i dessa frågor.

När man analyserar de ökade arbetslöshetstalen, skall man också beakta att arbetsmarknadspolitiken inneburit att arbetsförmedlingarnas arbetsuppgifter även varit av uppsökande natur. Så har också tiotusentals och åter tiotusentals människor, som tidigare varit beroende av samhällets sociala omvårdnad i dag fått arbete, ett arbete som de enbart för några år sedan inte kunde drömma att just de skulle ha en chans till. Det är positivt. Men det negativa är att det fortfarande finns enskilda och stora grupper som väntar och hoppas på sin tur. Själv är jag mycket intresserad av en liten grupp som jag vill nämna i sammanhanget, nämligen de dövblinda.

Faktum är – det vill jag slå fast här i remissdebatten – att oberoende av konjunkturläget måste vi värna rätten för människorna att få arbeta. Vi måste värna den fulla sysselsättningens politik. Oberoende av konjunkturen finns det svårigheter för vissa grupper. De måste lita på det starka samhällets förmåga. Våra s. k. restarbetslösa, en följd av vissa konjunktursvackor, bara ökar för varje sådan period. Vi har anledning att bevaka de frågorna när nu konjunkturen går uppåt.

Jag vill slå fast att en av de väsentliga anledningarna till våra höga arbetslöshetssiffror är samhällets ambitionskrav att förstärka rätten till arbete. Både samhällsekonomiska och sociala skäl talar för att den uppsökande verksamhet som arbetsmarknadsorganen bedriver måste utbyggas, så att de svaga grupperna i samhället kan hjälpas till ett lämpligt och meningsfyllt arbete. Men utvecklingen ser tyvärr ut att bara gå på ett sätt: allt fler av de svaga grupperna slås ut från arbetsmarknaden, samtidigt som allt fler människor söker sig ut på arbetsmarknaden. Vi måste vara medvetna om att dessa tendenser är oberoende av konjunkturläget. Därför tror jag det är nödvändigt att vi inriktar våra krafter på att bygga ut vår arbetsmarknadspolitik och ge våra handläggare vid arbetsförmedlingarnas fältorganisationer ökade resurser. Därmed tryggas deras uppsökande arbete så att de kan ge den enskilde en sådan arbetsmarknadsservice som han har rätt att kräva.

Detta var, herr talman, vad jag skulle vilja ha sagt om sysselsättningsfrågan. Jag vill avslutningsvis kort ta upp ytterligare ett spörsmål. I årets

statsverksproposition saknar jag förslag om utökade ekonomiska resurser till den svenska folkrörelseverksamheten. De enskilda riksdagsledamöterna uppvaktas ofta av representanter för dessa ideella intresseorganisationer, som vi i regel är medlemmar av och inom vilka vi fått vår egentliga skolning. Vi har stort intresse för dem och vet att de verkligen behöver bättre ekonomiska resurser.

Det råder inget tvivel om att årets budget har krävt en hård ekonomisk prioritering och att det har varit många svårigheter att överbrygga för att över huvud taget få fram en så stark budget som det ändå är fråga om. Men i en levande demokrati krävs det just att våra folkrörelser skall ha möjligheter att utvecklas, engagera och aktivisera medborgarna. Jag vill säga att en ekonomisk satsning på dessa ideella krafter är en verkligt god samhällsinvestering. Det finns folkrörelseorganisationer som under många år inte fått någon förstärkning av sina resurser. Detta beklagar jag, och jag hoppas att de till ett kommande år skall få sin chans att överleva.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag tänker ägna mig åt arbetsplatsens problem. Det talas så mycket om att ungdomen inte vill ta arbete på verkstadsgolvet. Men jag vill bara göra en reflexion: Varför är det så få här i kammaren som behandlar arbetsplatsens problem? Gömmer sig kanske parlamentariker-
na bakom utredningarna om arbetsmiljön och arbetslagstiftningen?

Herr talman! Arbetsmarknaden präglas i dag inte bara av en stor arbetslöshet utan även av ökad press på dem som står kvar i arbetslivet. I lågkonjunkturen har arbetsköparna försökt kompensera sig genom att öka utsvettningen av lönearbetarna. Att det kan få förekomma att arbetarna skall betala kapitalismens kriser har sina orsaker i rådande maktförhållanden i vårt samhälle, där lagstiftningen på arbetsmarknaden gynnar arbetsköparen.

Den 17 december föregående år tillsatte inrikesministern en utredning som skulle beröra dessa frågor. Den har fått namnet arbetsfredslagstiftningssakkunniga. Direktiven till utredningen kan såvitt jag ser det inte på något avgörande sätt medföra att de nuvarande maktförhållandena på arbetsplatserna förändras. I direktiven talas om medbestämmanderätt på olika nivåer i företaget, om att förhandlingsrätten skall byggas ut så att arbetarparten skall bli jämbördig med arbetsköparen och om att förhandlingar skall kunna inledas på olika beslutsnivåer i företaget. Vidare berörs frågan om att arbetsledningsrätten skall regleras i avtal och utredningen skall även utreda frågan om på vilka punkter arbetsköparens tolkningsföretråde kan avskaffas. Kritiken mot arbetsdomstolen skall utredas, och den bör enligt direktiven anpassas till utvecklingen på arbetsmarknaden. I detta sammanhang säger även direktiven att fredsplikten i kollektivavtalslagen inte bör rubbas.

Man frågar sig varför direktiven talar om att tolkningsföreträdet skall avskaffas bara i vissa frågor. Man frågar sig vad medbestämmanderätt innebär för lönearbetarna. Medbestämmanderätt på vilkens villkor? Förhandlingsrätt utan strejkrätt? Vad skall lönearbetarna använda för kampvapen om inte strejken, när arbetsköparen ej vill tillgodose lönearbetarnas berättigade krav?

Det var nog inte en tillfällighet att det just var under föregående år som LO:s ordförande lämnade in en motion till riksdagen som behandlade § 32 och klasslagstiftningen. Strejkerna hösten 1969 och under år 1970 betydde ett misslyckande för LO:s samarbetspolitik gentemot arbetsköparna. LO-ordförandens yttrande vid kammarens behandling av motionen illustrerar motionens innehåll och syftemål: "Om vi söker se in i framtiden finner vi snart att påfrestningarna på samarbetsorganen blir större — — — 1970-talet blir det decennium då vi på samma sätt som under tiden omkring andra världskriget ställs inför uppgiften att förnya vårt system för förhandlingar och samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare."

Det är bara att konstatera att de nuvarande samarbetsformerna inte håller. Därför försöker LO och regeringen att hitta nya samarbetsformer. Mycket talar för att utredningen om arbetsfredslagstiftningen kommer att ligga som underlag till 1970-talets "Saltsjöbadsavtal". Arbetsköparna var vid Saltsjöbadsavtalets tillkomst före andra världskriget den drivande parten och samma förhållande kan skönjas nu. Redan 1965 presenterade Svenska arbetsgivareföreningen sina målsättningar, när man gjorde utspelet om "samarbetet i framtidens företag". Principerna i detta utspel kom sedan att ligga till grund för en överenskommelse om, som det heter, "främjandet av samarbetet mellan arbetsledning och arbetstagare". Detta avtal var en bilaga till 1966 års överenskommelse om företagsnämnder. Det kan konstateras att fackföreningsrörelsen har blivit helt uppknuten till SAF:s målsättningar om, såsom det heter, ökad produktivitet, ökad lönsamhet och ökad arbetstillfredsställelse.

Bara några reflexioner kring målsättningarna. Ökad produktivitet är väl bara ett annat ord för ökad lönsamhet eller högsta möjliga vinst. Hur skall en målsättning som innebär dels högsta möjliga vinst för ägarna, dels ökad arbetstillfredsställelse för arbetarna kunna hålla ihop? Kapitalägarens krav på högre vinst måste väl i rimlighetens namn innebära sämre förhållanden för lönearbetaren i fråga om löner, arbetsmiljö osv.

Den ideologi om samarbete mellan arbete och kapital som kommer fram i inrikesministerns direktiv är i själva verket grunden för Arbetsgivareföreningens försvar för sina delägars privilegier. Det är en händelse som ser som en tanke att inrikesministern har gett utredningen beteckningen "utredning angående arbetsfredslagstiftningen". Arbetsfred och samarbete är arbetsköparnas och borgarklassens slagord i vars namn de genomdrev kollektivavtalslagen och lagen om arbetsdomstol 1928 och samma år i högerregeringens regi genomförde den s. k. arbetsfredskonferensen.

Företagsdemokrati har blivit ett modeord. Det produceras en uppsjö med program för en "verklig företagsdemokrati". Alla dessa program för s. k. verklig, fördjupad eller ökad företagsdemokrati håller sig inom ramen för nuvarande ägande- och rättsförhållanden. Samråd och representanter i bolagsstyrelsen är hörnstenarna i dessa program. Men är det inte hyckleri med ordet demokrati, när en liten grupp kapitalägare äger produktionsmedlen och den stora massan lönearbetare bara skall få samråda? Det är sannerligen en god illustration till borgerlig demokrati.

Vi inom vänsterpartiet kommunisterna hyser inte illusionen att man

under nuvarande ägandeförhållanden kan få till stånd en företagsdemokrati. Den kan först uppnås under socialismen. Men vad arbetarna kämpar för inom ramen för kapitalismen är ökade rättigheter och ökade förutsättningar för att avskaffa kapitalismen. Kampen mot § 32 och för lagstadgad strejkrätt är mycket viktiga led härvidlag. Vi anser att § 32 skall lagstiftas bort, strejkförbudet upphävas och arbetsdomstolens domar på grundval av § 32 upphävas.

Men det räcker inte bara med det. Lagstiftningen måste utökas till att ge lönearbetarnas fackliga organisationer större rättigheter. Det gäller då främst de lokala fackföreningarna. De skall kunna förhindra av arbetsköparen planerade åtgärder genom att lägga in sitt veto. Detta veto skall alltså vara en lagstadgad rättighet för lönearbetarna att säga nej till åtgärder som arbetsköparen vill genomföra i kraft av att han äger produktionsmedlen.

Vi vill ha en utredning om en arbetslagstiftning med något annat innehåll. Den måste omfatta följande problemställningar: Man skall ur kollektivavtalslagen av 1928 avlägsna 4 § om strejkförbudet och arbetsdomstolen skall i samband därmed bli föremål för översyn och revidering. Ur statstjänstemannalagen av 1965 skall man stryka 3 § -- statstjänstemannalagens motsvarighet till § 32. Man skall lagstifta bort § 32 i SAF:s stadgar, varigenom tillämpandet av de prejudicerande domarna i arbetsdomstolen grundade på innehållet i § 32 upphävs. Arbetsköparnas ensidiga tolkningsföreträde i alla frågor upphävs.

På grundval av att man ogiltigförklarar § 32 måste de anställda och deras fackliga organisationer tillförsäkras grundläggande demokratiska rättigheter: Lagstadgad rätt till förhandlingar och till strejk när förhandlingar ej ger resultat, lagstadgad rätt att avbryta hälsofarligt arbete, att välja löneform samt säga nej till sådana produktions- och tidmätningmetoder, som används för att öka utsvettningen, lagstadgad rätt till möten och agitation på arbetsplatsen samt lagstadgad rätt att hindra uppsägningar och omplaceringar.

Vänsterpartiet kommunisterna är av den åsikten att lagarna i stället för att riktas mot lönearbetarna skall vara ett stöd för dessa mot arbetsköparnas utpressning. Lagstadgad rätt att avbryta ett hälsofarligt arbete är en grundläggande demokratisk rättighet. Som det nu är får ekonomiska villkor vara avgörande. Det sägs vara för dyrt att införa den ena eller andra åtgärden. Målsättningen i företaget är "ökad produktivitet" och "ökad lönsamhet".

Man förstår med dessa målsättningar

att de vanligaste orsakerna till långtidssjukskrivning är just sjukdomar som är betingade av en pressad arbetsmiljö, exempelvis ryggbesvär, magsår och nervösa besvär,

att mellan hälften och tre fjärdedelar av alla industriarbetare är bullerskadade,

att silikos fortfarande har stor utbredning trots att det går att förebygga sjukdomen,

att man inom byggnadsindustrin stött på den livshotande sjukdomen asbestos,

att flera gruvarbetare avlidit i cancer, betingad av radongas,

att nästan hälften av alla skogsarbetare drabbas av vibrationsskador, att 80 procent av LO:s medlemmar enligt en undersökning anser sig utsatta för hälsorisker.

Det saknas från regeringen och fackföreningsrörelsens ledning en målmedveten strategi för att lösa dessa problem. Det saknas en strategi som vill ge lönearbetarna grundläggande demokratiska maktbefogenheter så att de kan vägra finna sig i nuvarande utveckling och arbetsmiljö.

Arbetsmiljön får inte vara en samarbetsfråga, hänvisad till samråd, kompromissande o. d. Nej, arbetsmiljön är i högsta grad en maktfråga.

Skyddsombudens befogenheter är en central fråga. Att avbryta ett hälsofarligt arbete är ett självförsvar mot den rovdrift på människors hälsa som bolagsherrarnas produktions- och teknikutnyttjande innebär. Men skyddsombuden måste ha stöd i lagstiftningen. Det är framför allt på två huvudområden som det är särskilt brådskande med en kraftfull lagstiftning, nämligen frågan om lägsta tolerabla hygieniska gränsvärden samt pauser och hastighet vid löpande band och kontinuerliga arbetsprocesser.

Vad lönearbetarna kräver är en effektiv lagstiftning, inte en lagstiftning som är en kompromiss mellan arbetsmarknadens parter, som det så oroväckande har skyttat fram i arbetet inom arbetsmiljöutredningen.

En lagstadgad rättighet som vi inom vpk anser att lönearbetarna skall ha är rätt att välja löneform samt säga nej till sådana produktions- och tidmätningmetoder som används för att öka utsvettningen. Dessa förhållanden påverkar arbetsmiljön i högsta grad. Ackordstressen är av ondo. Produktionsuppläggningar görs hela tiden i syfte att effektivisera produktionen så mycket som möjligt. Människans förhållande i dessa uppläggningar är underordnat.

Ett nytt tekniskt gissel har blivit datatekniken. Den används av arbetsköparen för att öka lönsamheten och göra produktionen än effektivare. Människan blir i databehandlingen bara en produktionsfaktor bland alla andra. Människan blir jämställd med maskinen. Det är därför särskilt viktigt att datateknikens utnyttjande ställs under lönearbetarnas kontroll. Tidmätningmetoder bidrar till att öka utsvettningen. Där räknas ut hur mycket folk som kan rationaliseras bort. Man gör upp planer på hur mycket man kan minska personalstyrkan men samtidigt öka produktionen.

Hur viktigt det är för lönearbetarna att säga nej till de av arbetsköparna planerade produktionsuppläggningarna och tidmätningarna har visat sig vid en tung industri som jag känner väl till. Där stramade man i höstas åt personalpolitiken och lade upp planer för en minskning av personalstyrkan samtidigt som man räknade med att öka produktionen. Genast sedan det nya systemet hade införts ökade olycksfallen. En genomgång av en månads olycksfall visade att de orsakades av stressituationer. Det förekom t. ex. halkningar inomhus i 13 fall, stukningar och vrickningar i 5 fall, klämskador i 5 fall och tappade föremål i 3 fall. Dessutom förekom enstaka olycksfall av andra orsaker. Man kan på goda grunder påstå att stressen varit en starkt bidragande orsak till just dessa olycksfall.

Effektiviseringen på våra arbetsplatser gör att många åtgärder måste vidtas om inte arbetarna helt skall slitas ut. Vissa kategorier arbetare har

speciellt tunga och hälsofarliga yrken. Vi anser att det verkligen är på tiden att krafttag tas för att förbättra deras situation. Skiftarbetare måste få veckoarbetstiden minskad till 36 timmar, framför allt de som arbetar under nätter. De som arbetar både nätter och storhelger borde få ännu kortare arbetstid. Även underjordsarbetarna är med tanke på sin speciella arbetsmiljö berättigade att få kortare arbetstid, 35 timmar. Arbetsmiljöutredningen kan snabbt utreda dessa frågor. Det andra stora kravet är att pensionsåldern sänks för arbetare i speciellt tungt och hälsofarligt arbete. Detta bör snabbt utredas. För underjordsarbetarna bör dock dessa krav omedelbart kunna tillgodoses.

Att värna om lönearbetarnas hälsa är en maktfråga; det är en fråga om vilka resurser man vill satsa. För att förebygga, undersöka och åtgärda arbetsmiljön måste man ha hjälp av företagshälsovården. Av de anställda kan i dag 15 procent åtnjuta företagshälsovård. De omkring 200 industriläkare som finns har inte genomgått någon systematisk utbildning för sitt arbete. De är i regel anställda av företagen och står i beroendeställning till företagsledningen. De har under lång tid behandlat hörselskador och silikosfall men har inte drivit fram effektiva damm- och bullerförebyggande åtgärder. Beroendeställningen till företaget spelar här stor roll — de nämnda åtgärderna kan kosta pengar. Det är därför det är så viktigt att läkarna inom företagshälsovården har landstinget som huvudman.

Herr ANDERSSON i Örträsk (s):

Herr talman! När herr Nilsson i Tvärålund inledde debatten om arbetsmarknads- och regionpolitiken uttryckte han en viss besvikelse över att så få ledamöter var närvarande i kammaren. Mot den bakgrunden är det anmärkningsvärt att han själv så tidigt under debatten lämnade kammaren och på det sättet undvek att replikera de inlägg som har gjorts.

Av lättförklarliga skäl har det under dessa två debatt dagar talats mycket om den stora arbetslösheten. Det djupa lågtryck som har präglat vinterns konjunkturbild har skapat stora samhällsproblem och personliga tragedier. De förebyggande insatser som samhället har gjort för att bekämpa arbetslösheten har emellertid haft en god effekt. Påtagligast är väl det i de delar av landet som brottas med en mer eller mindre permanent lågkonjunktur. De omfattande beredskapsarbeten som satts in där har gett sysselsättning på hemorten åt många som under en högkonjunktur skulle ha värvats till företag i regioner med ett mera expansivt näringsliv. När vi vid årsskiftet kunde avläsa en gynnsammare befolkningsstatistik i Norrlandslänen än vad vi varit vana vid under de senaste decennierna, tror jag därför att lågkonjunkturen är en väsentlig orsak härtill. Självfallet har den nya lokaliseringpolitiken också betydtt en del. Det är omvitnat av många företagare att bl. a. frakstöd och sysselsättningsstödet varit av stor betydelse för utvecklingen av deras verksamhet.

Nu väntar vi alla med stora förhoppningar på en konjunktursvängning. Vi vet emellertid av erfarenhet att en konjunkturuppgång har svårt att hinna ut till alla delar av landet innan nästa konjunktursvacka är på väg. Vittnesbördet om en annalkande högkonjunktur kommer vanligtvis till

skogslänen genom storstadsregionernas värvare av arbetskraft. Högkonjunkturen kan därför medföra en ny utflyttningsvåg i skogslänen.

Somliga menar att vi kan åstadkomma en balans mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft i olika regioner sedan ytterligare åtskilliga tiotusental arbetare flyttat från norr till söder, från inland till kust. Jag har svårt att förstå den uppfattningen och det av två skäl.

För det första: När vi avläser befolkningssiffror bör vi ha klart för oss att det inte i främsta rummet är totalsiffrorna som är avgörande. Betydligt intressantare är befolkningens sammansättning. Utflyttningen drabbar i första hand de produktiva åldrarna. Det rycker undan förutsättningarna för en utveckling av näringslivet i sådana regioner.

För det andra: Utflyttningen försvagar underlaget för servicen på de berörda orterna, och det leder till ytterligare utflyttning. På så sätt drar det ena med sig det andra. Den här utvecklingen, som skapar stor oro och pessimism i stora delar av vårt land, kan inte få fortsätta. Jag utgår ifrån att det råder enighet om att vi behöver en bättre regional balans, och det är ju därför som vi skall utarbeta ett regionalt program.

De åtgärder som hittills satts in i syfte att skapa en sådan balans har varit betydande, det vill jag understryka. Men de har inte varit tillräckliga. I den framtida regionpolitiken tror jag att samhället måste arbeta efter två huvudprinciper. För det första måste vi skapa jämlika villkor för näringslivet i skilda delar av landet. För det andra måste samhället skaffa sig verkkningsfulla styrinstrument för näringslivets lokalisering och inriktning.

Numera talar också centerpartister om behovet av styrinstrument. Det har framgått även i den här debatten. Om centern menar allvar med det resonemanget, är det för mig obegripligt att man valt att ytterligare förstärka samarbetet med de liberala. Regional balans kan vi, enligt min mening, inte uppnå med ökad liberalism. Vi behöver i stället minska inflytandet från liberalismen.

Till förutsättningarna för jämlikhet mellan olika regioner hör kanske i första hand kommunikationsfrågorna. Det fraktstöd vi har är av stort värde. Det bör emellertid, så snart tillräckliga erfarenheter vunnits, justeras så att dess brister kan avhjälpas. Den pågående utredningen om ett persontransportstöd bör snarast leda till konkreta insatser på det området. Vi måste på det långa avståndet, till framför allt övre Norrland, ytterligare förkorta restiderna. Här tror jag att jettflyg till Norrlandsstäderna kan betyda en del. Vidare bör staten gå in med ett stöd till utbyggnad av flygkommunikationerna till vissa strategiska orter i inlandet. För att ta exempel från mitt eget län vill jag i det sammanhanget nämna Lycksele och Vilhelmina.

De trafikpolitiska kartläggningar som länsstyrelserna skall göra under de närmaste åren kommer att ge oss ett bättre underlag att bedöma behovet av kommunikationer. Under tiden dessa utredningar pågår skall försiktighet iakttagas med järnvägsnedläggelser. Som exempel på järnvägslinjer som således har fått vissa garantier kan nämnas inlandsbanan. Det är emellertid viktigt att man under den tid utredningarna pågår vidtar alla möjliga åtgärder för att stärka trafikunderlaget på den järnvägslinjen. Jag tror exempelvis att SJ borde aktivera sig när det gäller virkestransporter

och därmed skapa ett förstärkt underlag för inlandsbanan. Det kan också medföra förbättrad lönsamhet för skogsbruket i området. När det gäller arbetsmarknaden i Norrlandslänen spelar alltså råvarutillgångarna en väsentlig roll. De ger sysselsättning och de tillför landet stora värden. Men om vi skall kunna ta till vara dessa värden måste vi ha kvar livskraftiga orter i Norrlands inland.

En intensifierad malmprospektering är erforderlig. I det sammanhanget vill jag uttala den förhoppningen att utredningen beträffande Stekkenjokkmalmen under året skall ge ett positivt resultat. Vidare är det angeläget att förädling av skogsråvaran kan ske också i inlandet. Stora skogstillgångar som nu på grund av fraktkostnader saknar värde skulle då kunna komma till nytta och ge sysselsättning. Som ett lokalt exempel vill jag nämna planerna på en fiberplattfabrik i Storuman som om möjligt bör förverkligas.

En tredje stor naturtillgång i Norrland är vattenkraften. Resterande utbyggnadsarbeten i redan utbyggda älvar bör så snart som möjligt verkställas. Fortfarande finns flera orörda älvar. Talet om Vindelälven som den sista orörda älven har därför aldrig varit sant. Dessutom flyter redan Vindelälvens vatten genom landets näst största kraftverk. Det finns en opinion som anser att Vindelälvens vatten i vidgad utsträckning bör utnyttjas för elkraftsproduktion. Den opinionen är stark bland den befolkning som närmast berörs. Det finns nya idéer om hur man med mindre ingrepp på ett ekonomiskt lönsamt sätt skulle kunna utnyttja Vindelälvens vatten för kraftproduktion.

När vi under det här året skall ta ställning till en fysisk riksplan menar jag att det är motiverat att förutsättningslöst pröva också sådana synpunkter och ställa dem i relation till den miljöförstörelse som oljekraftverk och kärnkraftverk åstadkommer.

Argumentationen för Vindelälvens utbyggnad får naturligtvis inte minska kraften i våra strävanden till andra sysselsättningskapande åtgärder. Industricentra och annan industriell etablering måste genom samhällets medverkan förverkligas i denna region. Turismen framställs ofta som en alternativ lösning på sysselsättningsproblemen i de här områdena och i samband med diskussionen om vattenkraftsutbyggnaden. Den föreställningen är enligt min mening oriktig av framför allt två skäl.

För det första visar erfarenheten att turister trivs väldigt bra i områden där det finns utbyggda älvar. Kraftverksbyggnaderna avskräcker inte, snarare tvärtom. Turismen är därför inte ett alternativ utan ett komplement. För det andra har turistnäringen i Norrland för närvarande en överkapacitet i fråga om anläggningar. Vi behöver inte i första hand fler anläggningar utan fler turister för att de anläggningar som redan finns skall få ett ekonomiskt underlag. För att öka förutsättningarna för turism är det nödvändigt att bygga upp snabba och billiga kommunikationer. En metod som borde prövas är charterflyg till några av våra bäst utvecklade turistorter. I den region som jag representerar finns förutsättningar för en sådan försöksverksamhet på Gunnarns militärflygplats i närheten av Storuman. Vi har berört den frågan i en motion till årets riksdag. En sådan åtgärd skulle möjliggöra snabba kommunikationer till många fjällturistanläggningar som nu brottas med stora ekonomiska svårigheter.

Jag har här försökt peka på några konkreta åtgärder som skulle kunna bidra till en ökad sysselsättning i en del av Norrlands inland. Jag är medveten om att de utgör bara en pusselbit bland de många åtgärder som behövs för att skapa en bättre regional balans. Liknande åtgärder behöver vidtas i många andra områden – det har ju den här debatten vältaligt vittnat om. Det är också detta som gör uppgiften så svår.

Jag vill, herr talman, avslutningsvis säga att när vi talar om den regionala balansen läggs ofta hela ansvaret på samhället. Men med den sorts ekonomi som vi har i vårt land bör det vara rimligt att kräva ett stort mått av ansvar för dessa frågor också av näringslivet.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Vi skall nu starta under en ny rubrik på föredragningslistan, nämligen Jordbrukspolitik och miljöfrågor m. m. – ett område som några talare har tjuvstartat litet på och berört redan under gårdagen.

När prisstoppet släppte vid årsskiftet blev det omedelbart betydande höjningar på olika varor. Den kritik mot prisstoppet som vi bl. a. från moderata samlingspartiet framfört visade sig vara riktig. Dels har det för vissa varor inte i praktiken gått att förhindra prishöjningar trots prisstoppet, dels måste – som vi också framhöll – effekten för andra varor bli stora höjningar när stoppet släpper, vilket ju också skedde.

Framför allt har höjningarna på livsmedelspriserna debatterats livligt – höjningar som bl. a. berott på att jordbruket före årsskiftet fick den avtalsbundna justeringen i efterhand till följd av den kraftiga inflationen, prisstoppet till trots, vilken i sin tur i hög grad är en följd av regeringens ekonomiska politik. En sådan här justering skall ju ske halvårsvis i efterskott.

Det blev i massmedia, framför allt i TV, en mycket osaklig debatt om livsmedelspriserna och främst om lantbrukarnas roll i sammanhanget. Den frågan berördes i går mycket ingående av herr Hansson i Skegrie. De som ondgör sig över att jordbruket på det här sättet tillförs en självklar kompensation borde tänka på att beloppet – det gällde 290 miljoner – ändå är ganska litet i jämförelse med löntagarnas samlade inkomstökningar under 1972, som enligt nationalbudgeten uppskattas till ca 10 000 miljoner kronor.

I den allmänna debatten har också jordbruksministern tillfrågats i TV, och jag vill gärna ge jordbruksministern – som tyvärr inte är här i kväll – en eloge för hans sätt att besvara de ställda frågorna. Jordbruksministern påpekade bl. a. att livsmedlen ändå numera är relativt sett billigare än förr, om man ser till hur mycket man får för en timförtjänst. Vidare påpekade jordbruksministern att vi av beredskapsskäl under alla förhållanden måste ha en rimlig inhemsk produktion av livsmedel. Är kanske hans positiva uttalanden tecken på ett nytänkande inom socialdemokratien i jordbrukspolitiken? Det vore glädjande om så skulle vara fallet.

När det gäller livsmedelspriserna kan det vara anledning påpeka att livsmedlens andel av den enskildes konsumtion har minskat under senare år. 1950 utgjorde den 27 procent, 1970 24 procent av konsumtionen och det trots att kvaliteten har blivit avsevärt högre och konsumtionen har styrts över mot allt dyrare livsmedel.

I denna debatt finns det också anledning peka på ytterligare åtminstone två faktorer, för det första situationen på världsmarknaden och för det andra jordbrukets lönsamhet. Jag börjar med den första.

Den oerhörda befolkningsökningen och det intensiva utnyttjandet av olika naturresurser kan leda in mänskligheten i en katastrofsituation. Många vetenskapsmän förutspår brist på olika naturresurser och ännu mer besvärande livsmedelsbrist i världen än i dag, inte bara som nu i u-länderna utan totalt sett. Professor Ehrensvärd menar t. ex. att inom mindre än 30 år kommer det att bli stor brist på livsmedel i Europa och att svältkatastrofer blir allmänna i de överbefolkade delarna i världen.

Även om man inte ser så långt fram i tiden, och även om man inte tror på dessa förutsägelser finns anledning peka på dagens situation. Från socialdemokratiskt håll menade man i varje fall för några år sedan att vi kunde minska vår jordbruksproduktion åtskilliga procent. Då skulle konsumenterna kunna göra stora vinster genom att få billiga livsmedel från överskotten på världsmarknaden. I dag borde alla inse hur i grunden felaktig den politiken var och är.

Tag som exempel mjölkproduktionen. För några år sedan hade man stora smöröverskott både här hos oss och i andra länder. Det talades t. o. m. om smörberg. I dag finns det inga påtagliga överskott av smör någonstans, och vi måste ibland importera smör. Ibland finns det för övrigt inget smör att få på världsmarknaden. Och priset på marknaden blir i den nya situationen betydligt högre än tidigare. 1971 års pris var ungefär fyra gånger högre än priset 1970, och man kan säga att man nu ligger ungefär i nivå med det svenska inhemska priset.

Det finns också andra exempel, bl. a. priserna på potatis och socker, som visar att det för konsumenterna kan bli mycket kännbart om vi i en bristsituation måste importera livsmedel. Det är alltså inte minst för konsumenterna mycket angeläget att vi har en tillräcklig inhemsk produktion. Och där kommer jag till den andra punkten, nämligen jordbrukets lönsamhet.

Om vi skall kunna upprätthålla en inhemsk livsmedelsproduktion måste de som producerar, lantbrukarna, få en rimlig chans att lönemässigt hävda sig i konkurrens med andra grupper. Målsättningen i 1967 års jordbruksbeslut om inkomstlikställighet är lika aktuell i dag som den var då, men tyvärr tycks det vara långt kvar till det målet. I själva verket är det så att jordbruket sedan 1967 har halkat efter alltmer. Jag skall här inte närmare gå in på en belysning av den saken med siffror. Även i det fallet kan jag hänvisa till en omfattande redovisning som herr Hansson i Skogrie lämnade i går.

Vi vet ännu inte säkert, men det är möjligt att förra årets avtal kan innebära en vändning i trenden. Som vi i moderata samlingspartiet ser det är det under alla förhållanden nödvändigt att få till stånd en betydande förbättring. Vi måste genomföra förändringar på alla områden som kan påverka utvecklingen i rätt riktning, t. ex. på kapitalanskaffningens område, i fråga om beskattningen och när det gäller rationaliseringsstödet. Moderata samlingspartiet har i sin stora uppmärksammade partimotion föreslagit dels en utredning i syfte att överse 1967 års beslut för att få fram åtgärder till förbättringar, dels utredning om förbättring av

jordbrukets kredit- och kapitalförsörjning. Båda frågorna är utomordentligt angelägna.

Genom en samverkan av olika åtgärder måste det bli möjligt att få en rimlig förräntning och en rimlig inkomst för dem som arbetar inom jordbruket. Det är en absolut förutsättning för att unga, driftiga lantbrukare skall våga satsa på framtidens mycket kapitalkrävande jordbruk. Och deras helhjärtade insatser är i sin tur en garanti för att konsumenterna får livsmedel till rimliga priser.

Jordbruket har inte bara sin självskrivna uppgift att svara för en tillräcklig livsmedelsförsörjning och därmed ge oss möjligheter att föra en alliansfri utrikespolitik och neutralitetspolitik samt klara vår beredskapsförsörjning. När intresset för naturvård och miljöfrågor numera är så stort finns det anledning att betona jordbrukets verkligt viktiga roll i fråga om natur- och landskapsvården. Alla vill behålla så mycket som möjligt av vårt vackra kulturlandskap, hagar och ängar och öppna vyer mot sjöar och andra vattendrag. Visst kan det göras åtskilligt genom åtgärder från t. ex. skogsvårdsstyrelsen och AMS, men där jordbruket viker, finns det inga ekonomiska möjligheter att rädda annat än en ringa del av det gamla kulturlandskapet. Jordbrukspolitiken bör därför, som jag ser det, också ta hänsyn till landskapsvården. Som exempel vill jag peka på rationaliseringsstödet som bl. a. av det skälet bör utvidgas till att också omfatta deltidjordbruket.

Vid sidan av det egentliga jordbruket måste man vidta särskilda åtgärder för landskapsvården. En arbetsgrupp lade fram förslag 1970 på hösten, och enligt det förslaget skulle man efter hand rädda 200 000 hektar som man ansåg att det var särskilt angeläget att bevara för framtiden, områden som utan åtgärder skulle förbuskas ganska snart.

Jordbruksministern föreslår i år en försöksverksamhet och begär ett anslag på 1 miljon kronor som statsbidrag till kommuner som vill ställa sig som huvudmän för den här verksamheten.

Jordbruksministern går ifrån arbetsgruppens förslag i många avseenden. Den ansåg t. ex. att naturvårdsverket och länsstyrelserna skulle svara administrativt för den här verksamheten. I synnerhet för försöksverksamheten tycker jag att det skulle vara avgjort bättre med ett sådant huvudmannskap.

Arbetsgruppen förutsatte att man i första hand skulle träffa frivilliga avtal med markägare som själva fick svara för öppethållande av särskilda områden med betesdrift eller på annat sätt. Jordbruksministern föreslår till min stora förvåning att man i första hand skall anlita arbetskraft genom länsarbetsnämnderna, och jordbruksministern säger i petitan efter det: "Detta utesluter dock inte att ägaren till marken kan anlitas för sådana arbeten där annan lämplig arbetskraft inte finns." Lantbrukarna anses tydligen inte vara särskilt lämplig arbetskraft i det här sammanhanget.

Jag tycker att jordbruksministerns förslag går förbi en väsentlig indirekt följd av arbetsgruppens uppläggning av det hela, nämligen att man kan bidra till att vissa lantbrukare stannar kvar genom att utnyttjas som natur- och landskapsvårdare och få en liten extra inkomst vid sidan av sitt jordbruk som de behöver för att kunna stanna kvar. Jag hoppas att

Nr 17

Torsdagen den
3 februari 1972

Allmänpolitisk
debatt

riksdagen vid behandlingen av den här frågan kommer att besluta om en försöksverksamhet som mer överensstämmer med arbetsgruppens förslag och som i varje fall och framför allt sammankopplar landskapsvården med jordbruksnäringen. Jag tror att Vetenskapsakademien har alldeles rätt när den i sitt remissvar säger så här: "Om man inte kan hålla kvar landsbygdsnäringarna i större delar av landet kan en landskapsvård i föreslagna former inte bli varaktigt framgångsrik."

Jag anser, herr talman, det vara angeläget av flera skäl än hänsynen till natur- och landskapsvården att statsmakterna på olika sätt stimulerar till en levande landsbygd. Dels innebär en kraftig uttunning av landsbygden att de som ändå bor kvar får allt sämre service, dels är alla tätortsbor betjänta av att det finns åretruntboende kvar i den bygd dit de söker sig under semester och annan ledighet. Jag har därför i en motion tagit upp frågan om att man bör tillåta och uppmuntra en utökad decentraliserad bebyggelse på landsbygden. Jag anser att man bör skapa mindre bebyggelsecentra inom pendlingsavstånd från arbetsplatser, skolor och andra serviceanläggningar i tätorterna. I sådana moderna byar borde man försöksvis kunna ha 20 à 30 egnahem. Jag har förra året diskuterat det här med civilministern som inte hade samma mening, men jag tror faktiskt att det skulle vara väldigt bra att få till stånd sådana här bebyggelser.

Jag anser också att man utan särskild planläggning bör tillåta upprustning eller nybyggnad av ett mindre antal bostäder för sommarvistelse eller för permanent behov i anslutning till befintliga jordbruk. Därigenom skulle man tillgodose önskemål från många att bo i en tilltalande miljö och inte i alltför koncentrerad bebyggelse. Man skulle härigenom också erbjuda ett betydligt billigare alternativ till egnahemmet eller sommarvillan än i de stora, planlagda områdena där inte minst tomten är oerhört dyr i dag. På många håll skulle man kunna återfå den tidigare bygemenskapen som genom landsbygdens avfolkning har gått förlorad.

Är inte det här en idealisering eller en utopi? säger kanske någon här i salen. Jag tror inte det! Doktorerna Gösta Carlestam och Lennart Levi, stadsplanerare respektive stressforskare, har för FN:s räkning nyligen presenterat ett arbete — "Storstaden, stressen och människan" — som skall föreläggas den stora miljövärldskonferensen i juni. En färsk SIFO-undersökning av svensk ungdom i åldrarna 12—24 år, som ingår i deras material, visar anmärkningsvärt positiva attityder till livet i småstad och på landet och omvänt anmärkningsvärt negativa attityder till storstäderna. Utvecklingen i USA visar också att man går mot en decentralisering av bebyggelsen och därvid accepterar ganska långa pendlingsavstånd.

Jag har, herr talman, med mitt anförande velat påvisa att inte bara förändringar av vår jordbrukspolitik utan även många andra åtgärder kan bidra till att vi så långt möjligt kan bibehålla eller skapa en levande landsbygd. Och en levande landsbygd är en väsentlig förutsättning för en god natur- och landskapsvård och en för alla önskvärd god landsbygds-miljö.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! Människor är i dag lyhörda för miljö- och naturvårdsdebatten. Det bör ge oss tillförsikt inför framtiden. Det bör samtidigt vara en stimulans för oss som arbetar i detta hus och som vill ha en hög prioritering för miljö- och naturvårdsfrågorna. En större lyhördhet för de här frågorna har de senaste åren klart tagit sig uttryck i riksdagen. Med olika initiativ gör sig ett intresse gällande som har ett gemensamt mål, nämligen skapandet av en bättre miljö i detta land. Det sker i form av motioner och interpellationer, och det sker i form av lagförslag från regeringen. Framställningarna rör såväl den yttre som den inre miljön samt rena naturvårdsåtgärder. Det sker inte bara under valår, utan även ett år som detta – ett rent mellanvalsår – ser vi en stor aktivitet på det här området.

Jag finner därför vad som sägs i en broschyr, som vi riksdagsmän har blivit tilldelade av en ideell organisation, vara felaktigt. Man angriper i broschyren handläggningen av ett visst industriprojekt, ett angrepp som i och för sig kan vara riktigt. Vad jag reagerar emot är introduktionen där det heter: "Inför varje val talar man vitt och brett om alla de miljövänliga åtgärder som kommer att vidtagas, men det stannar som regel vid fagra löften. Efter valen blir det den fulla sysselsättningen, handelsbalansen och valutareserven som väger betydligt tyngre än omsorgen om vår miljö, vår luft, våra vatten, vår jord. 'Efter oss syndafloden' förefaller vara det motto efter vilket våra styrande handlat och fortfarande handlar."

Jag anser detta vara att skjuta över målet, och det är inte till gagn för sakfrågan. Det ger en oriktig bild av regeringens och riksdagens agerande i de här spörsmålen. Jag skall inte fungera som försvarsadvokat för vare sig regering eller riksdag, men jag vill påstå att viljan finns och att något också utförts till gagn för miljö- och naturvården såväl i detta hus som i riksdagshuset på Helgeandsholmen. Men vi är medvetna om att mycket återstår att göra, och vi är lika fullt övertygade om att vi aldrig hinner i fatt.

Herr talman! Det kan inte hjälpas att jag nu kommer att beröra en del av det som herr Hedin sagt. I årets statsverksproposition, bilaga 11, lägger jordbruksministern fram förslag om en försöksverksamhet med landskapsvård i odlingsbygd. Försöksverksamheten skall ske inom ett antal olika områden, så att skilda typer av odlingslandskapet blir representerade. Enligt regeringsförslaget skall statsbidrag kunna utgå med upp till 50 procent. Förslaget grundar sig på en rapport av en särskild arbetsgrupp som haft till uppgift att framkomma med förslag.

Landskapet som fritids- och rekreationsobjekt har under de senaste åren värdesatts mera. Den allmänna miljö- och naturvårdsdebatten har medverkat till detta. Regeringens förslag att, låt mig uttrycka det så, på konstlad väg hålla landskapet öppet kommer säkert också att möta förståelse, ty vi börjar märka att det är något värdefullt som går ifrån oss. Förr bodde de flesta människor på landsbygden. Städerna var små och man hade alltid någonstans att ta vägen. Utblickar över rena vatten var det gott om, betande kreatur höll strandområdena öppna. Nu bor människorna i stadssamhällen. Jordbrukarna är en bråkdel av befolkningen. Jordbruksdriften är koncentrerad och intensifierad. Ängsbruket

Nr 17

Torsdagen den
3 februari 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

och den extensiva betesdriften som mest bidrog till att ge landskapet dess karaktär försvinner av ekonomiska skäl. Och för att vara litet lyrisk: folkvisans gröna äng, ängarna vid Sjugareby och våra "ängder gröna" håller på att förintas.

Att landskapsbilden skall vara intakt för all framtid är orealistiskt, men vi måste se till att den bevaras i möjligaste mån. Det billigaste och effektivaste sättet är att jordbruk bibehålls över hela landet och att även mindre och medelstora jordbruk får sitt existensberättigande.

Man kan inte komma ifrån vilken förödande effekt 1967 års jordbruksbeslut skulle få, om det realiserades i hela sin skepnad. På sikt skulle 1 miljon hektar jordbruksjord eller en tredjedel av den totala arealen tas ur jordbruksdriften. Det skulle alltså bli fritt fram för igenväxning. Jag tycker att man i dag bör vara överens om – utvecklingen bör ha givit besked – att det finns ett obestridligt samband mellan jordbrukspolitiken och naturvården.

Mot jordbruksministerns förslag om försöksverksamhet med landskapsvård i odlingsbygd har jag ingen erinran att göra mer än att instämma i centerns partimotion att denna verksamhet bör helt vara ett statligt åtagande. Det är ju naturvårdsverket som skall upprätta ett program för landskapsvårdande åtgärder och organisera försöksverksamheten. Kan det då vara riktigt att kommunerna skall ta kostnaden på de platser i landet där naturvårdsverket finner lämpliga objekt? När man sedan har i åtanke att det finns ett samband mellan den förda jordbrukspolitiken och graden av igenväxning av landskapet bör det inte vara svårt att avgöra vem som bör betala naturvårdsobjekten i de här sammanhangen.

De i statsverkspropositionen föreslagna åtgärderna har ju viss närbesläktad verksamhet redan i dag och det är de arbeten som utförs som beredskapsarbeten genom arbetsmarknadsstyrelsen. Åtgärderna har omfattat huggnings- och röjningsarbeten i avsikt att åstadkomma vackra utsikter över sjöar och jordbruksområden eller för att iordningställa andra för landskapet angelägna naturpartier.

Till sist, herr talman, vill jag beröra en annan naturvårdsfråga.

Vad som är viktigt på naturvårdsområdet i dag är att man både centralt och regionalt går in för en mera grundlig inventering av våra naturtyper, bl. a. våra växtsamhällen. Det är risk för att vissa arter i vår flora både regionalt och i landet som helhet försvinner, om vi inte snarast vidtar åtgärder för att skydda och bevara dem. Men vi vet inte i dag riktigt hur mycket det finns kvar av vissa växtarter på grund av att godtagbara systematiska inventeringar saknas. Vi vill komma dithän att vi inte endast skyddar arten som sådan utan också bevarar den miljö i vilken den förekommer. Att vissa växter i dag löper fara att utrotas beror inte enbart på exploatering av markområden utan även på en spontan igenväxning.

Civilministern är inne i kammaren och jag vill då säga att jag tror att en sådan här grundligare inventering också skulle vara ett fint komplement till den riksplanering som riksdagen snart skall ta ställning till.

Men det är inte endast inom vår flora som en bättre inventering borde företas. Här borde även göras en kartläggning över hur våra flyttfågel-

sträck går, vilka rastplatser fåglarna utnyttjar, för att vi skall kunna ge ett adekvat skydd åt dessa platser, osv. De synpunkterna har jag även tagit upp i en motion till årets riksdag.

Vi i Sverige bör inte medverka till att djurarter utplånas. Vi bör ha råd med att bevara t. ex. de arter av starkt decimerade däggdjur som finns inom vårt lands gränser. I en tidningsartikel i går fann jag att den "civiliserade" människan gör av med en djurart om året, och det går att upprätta en lista på 60 vilda arter som står i tur att utrotas.

Med tillfredsställelse noterar jag därför naturvårdsverkets initiativ att fridlyst fallvilt, som omhändertas av konservator, skall överlämnas till staten. Åtgärden bör stävja den olaga handel med fridlysta djurarter som förekommer även i vårt land, herr talman!

Herr HJORTH (s):

Herr talman! "Miljövårdens primära uppgift är att garantera alla en livsvänlig miljö. Därför måste miljöförstörelsen hejdas och förstörd miljö så långt möjligt återställas."

Detta är synnerligen tänkvärda ord, som återfinns i jordbruksdepartementets huvudtitel för nästkommande budgetår. Där redovisas också de viktigaste reformer och åtgärder inom miljöområdet som regering och riksdag vidtagit under de senaste åren. Denna uppräkningslista hade kunnat göras än mer omfattande, om man gått tillbaka flera år i tiden och tagit med tidigare beslut för skydd av vår natur och vår livsmiljö.

Förslagen till denna genomgripande lagstiftning har huvudsakligen kommit från den socialdemokratiska regeringen. Det är därför rätt förvånande att i den allmänna debatten så ofta upprepas att det skulle vara centerpartiet som varit pådrivare och initiativtagare till naturvårdsreformerna i det här landet. Detta har ständigt framhållits, i både tal och skrift, av framstående representanter för det partiet. Tyvärr, måste jag säga, har dessa påståenden sällan blivit bemötta.

Man framhåller ofta från centerns sida årtalet 1962, då man säger sig ha lagt fram sin första stora partimotion om naturvården. Det är visserligen sant att centerpartiet år 1962 väckte en partimotion, men den 35 sidor tjocka motionen rörde allt – utom just natur och miljö; den gällde den svenska socialpolitikens inriktning m. m. och handlade om familjebildning, barnuppfostran, barnavård, skolväsende, arbetslivet och de äldres situation i samhället. Förgäves får man där leta efter någonting om natur eller miljö, men ändå vill centerpartiet ge sken av att man just med denna omfångsrika motion satte fart på miljödebatten här i landet.

Åren 1963, 1964 och 1965 återkommer centern och begär nu utarbetande av ett miljöpolitiskt handlingsprogram. Där finns dock fortfarande inget som berör den yttre miljön såsom mark, vatten eller luft. I 1964 års motion t. ex. talas bl. a. om att man måste föra en mentalhygieniskt orienterad konsekvent miljöpolitik – vad som nu kan avses med detta. Först år 1966 börjar man tala om den yttre miljön, men några egentliga åtgärder förutom det handlingsprogram som man återigen kräver föreslås inte.

Mot den bakgrunden är det svårt att förstå att centern kan hävda att man drivit på utvecklingen och t. o. m. gjort banbrytande insatser. Det är

Nr 17

Torsdagen den
3 februari 1972

Allmänpolitisk
debatt

först på senare år som man på allvar givit sig i kast med dessa problem, och då har ju redan en mängd åtgärder vidtagits på förslag av regeringen. Medan centern uppehållit sig vid helt andra ting har en god del genomförts på miljövårdsområdet. Redan 1950 genomdrev socialdemokraterna, i strid med de borgerliga, den provisoriska lagstiftningen om strandskyddet. Den ersattes 1952 av strandlagen, och samma år tillkom naturskyddslagen. År 1960 tillsatte regeringen naturvårdsutredningen, alltså två år innan centerns socialpolitiska partimotion väcktes. Denna utredning resulterade i en ny naturvårdslag, vilken antogs av riksdagen 1965. Jag skall inte tvista om vilket parti som varit föregångare på naturskyddets område. Låt mig bara slå fast att det inte varit centerpartiet.

Det är annars glädjande att man på senare år fått en så bred uppslutning från alla partier kring kravet på en bättre miljö. Alla goda krafter måste nämligen till för att vi skall kunna åstadkomma detta. En effektivare naturvård har i många fall hindrats av brist på medel. Nu kan man alltid diskutera vilka belopp som är rimliga att avsätta för dessa ändamål utan att därför andra områden blir åsidosatta. De statliga anslagen för naturvård har undan för undan höjts, och i årets budget ökar jordbruksminister Ingemund Bengtsson anslagen till miljövård med 69 miljoner till 320 miljoner kronor.

I bilaga 11 till statsverkspropositionen framhålls dock att arbetet med att säkerställa naturvårdsobjekt kommer att kräva avsevärda belopp de närmaste åren. Ersättningskraven för intrång och mistad exploatering är våldsamt höga, och man frågar sig om det kan vara rätt att markägarna skall tillgodogöra sig så stora ersättningar bara för att de skall låta bli att förstöra vår natur. Äganderätten är visserligen helig, men om nu naturvården är så värdefull som alla partier tycks vara eniga om, borde man också kunna göra något åt detta. Det vore inte orimligt att jämställa bestämmelserna om ej förnyelsebara naturtillgångar med exempelvis vad som gäller enligt fornminneslagen, vattenlagen och beträffande tätbebyggelse. Där utgår ingen ersättning för nekad exploatering.

Nu börjar det glädjande nog att hända en hel del också på det här fältet. Höstriksdagen godtog en proposition om ändring av byggnadslagen, som får till följd att den oregerade bebyggelsen försvinner. Ändringarna i expropriationslagstiftningen som också genomfördes ger även samhället en starkare ställning, och det motverkar framför allt den osunda markspekulation som förekommer.

Från borgerligt håll restes förstas invändningar mot detta. Att det inte är så helt med de borgerliga partiernas intresse för naturvård framgick också av den heliga indignation som fru Thorssons motion om äganderätten till naturtillgångar under markytan väckte. Ändå gällde det bara att överlämna motionen i fråga till en sittande utredning.

Men inte ens detta ville man vara med om. Nej, tyvärr har nog många förespråkare för en effektivare naturvård sitt största intresse i att se till att markägarna får så mycket betalt som möjligt. Sedan går det bra att utge sig som förkämpar för en bättre natur. Säljes till högstbjudande!

Vi har också fått förslag om en fysisk riksplanering. Detta är nu ute på remiss, och jag hälsar förslaget med tillfredsställelse. En kartläggning av

våra mark- och vattentillgångar är nödvändig för det fortsatta planarbetet. Likaså förväntas effektivare internationellt samarbete i fråga om miljön efter den konferens som FN på svenskt initiativ kommer att ordna här i sommar.

De två föregående talarna uppehöll sig just vid landskapsvården inom odlingslandskapet. Både herr Hedin och herr Johansson i Växjö var ju kritiska mot den skötsel som föreslagits av jordbruksministern. Nu råder full enighet om försöksverksamheten – även inom utredningen var man överens om att försöka klara ut saken. Sedan får man diskutera det hela närmare vid utskottets behandling av frågan.

Som det här har framgått är man dels kritisk mot att staten bara skall betala 50 procent av denna försöksverksamhet medan kommunerna får betala den andra hälften, dels är man kritisk mot att länsarbetsnämnderna skall anvisa arbetskraft. Jag tycker inte det är något fel i det. Eftersom länsarbetsnämnderna ute i landet sköter dessa uppgifter är det väl också riktigt att de får anvisa arbetskraft. Verksamheten ger mycket lämpliga arbeten för en del svårplacerad arbetskraft.

På s. 135 i jordbruksdepartementets huvudtitel framhålls, att en smidigare organisation för arbetet bör utarbetas under försöksverksamheten. Vidare bör kostnaderna för de landskapsvårdande åtgärderna klarläggas. Det säger alltså departementschefen. Jag understryker bara att det är fråga om en försöksverksamhet, och man får pröva sig fram till de lämpligaste formerna för det hela.

Nu är det gott och väl att man börjar komma till rätta med de här problemen och med de osunda tendenser till en exploatering av det naturvårdsintresse som finns, men det återstår ännu en hel del innan vi kommer fram till realiserandet av en mycket blygsam målsättning för det arbetet. Det krävs också kännedom om de lagar som finns och en ständig propaganda för deras efterlevnad. Jag tänker då närmast på frågan om förbud mot nedskräpning m. m. Tråkigt nog går oersättliga värden till spillo i brist på kännedom om dem och många gånger i rent oförstånd. Detta gäller också kulturminnesvården. Jag har hört sägas att det t. o. m. händer att folk plockar med sig müstolpar som finns kvar längs övergivna vägar. De tar dem med sig hem och placerar dem i sin bostad. Dessa är dock enligt fornminneslagen skyddade och utgör ett tidsdokument av kulturhistoriskt värde. Jag blev ganska upprörd när jag för några månader sedan i min hemtrakt upptäckte att en 1 000 år gammal vandringsled, som också är skyddad enligt fornminneslagen, hade raserats genom skogsavverkning. Det var omöjligt att återfinna den rösade klövjestigen bland allt ris och alla nya stigar som skogsmaskiner åstadkommit. Det understryker behovet av upplysning och åter upplysning om vi skall kunna skydda och bevara vår kulturella miljö och vår vackra natur.

Herr JOHANSSON i Växjö (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker det är litet olustigt att så här sent ta upp en debatt med herr Hjorth. Han är ju egentligen en väldigt försynt och bussig människa. Men här gjorde han angrepp som nästan var slag under bältet.

Jag började mitt anförande med att säga att många goda krafter hade

hjälpts åt för att få till stånd den här debatten, på både miljö- och naturvårdsområdet. Jag nämnde att både motionärer och regeringen i form av propositioner har framfört vettiga förslag samt att vi kan vara tacksamma för att vi har en opinion i landet.

En motion från centerpartiet år 1962 var tydligen en nagel i ögat på herr Hjorth och socialdemokraterna. När den första gången behandlades sades det från socialdemokratiskt håll att den inte var mycket att hänga i julgranen. Då den återkom något år senare kallade man den för en omnibusmotion. Men ser man på de regeringsförslag som har kommit de senaste åren så finner man att mångt och mycket är upplockat ur den kakan. Vi slår oss inte för bröstet för det, herr Hjorth, men vi skall vara glada åt att vi alla har hjälpts åt att föra miljö- och naturvårdsdebatten framåt.

Herr Hjorth tog också upp frågan om markägare som önskar ersättning osv. Jag nämnde i mitt anförande att med ett effektivt jordbruk över hela landet håller markägarna landskapet öppet alldeles gratis.

Herr HEDIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara kort bemöta herr Hjorths kritik av vår kritik av jordbruksministern i fråga om landskapsvård i odlingsbygd. Jag anser att försöksverksamheten givetvis bör ske i statlig regi under naturvårdsverket, såsom arbetsgruppen har föreslagit. Jag tror att verksamheten blir effektivast och att man får ut mest av den på det sättet.

Dessutom menar jag att det är felaktigt att hänvisa till att folk från länsarbetsnämnderna skall sköta detta arbete i första hand. Den effektivaste metoden att hålla öppet är väl ändå att ha djur – nötkreatur eller får – på de här ytorna, och jag kan faktiskt inte begripa hur de som kommer genom länsarbetsnämnderna skall kunna klara den saken. Det borde vara en naturlig och riktig uppgift att lägga på lantbrukarna som bor i bygden; därigenom kan man också bidra till att ge dem möjligheter att vara kvar; de som kanske är på gränsen att behöva sluta får en liten extrauppgift, som gör att de kan stanna kvar vid sitt jordbruk. Jag tror att det vore en betydligt lämpligare åtgärd att följa arbetsgruppens åsikt i det avseendet.

Herr HJORTH (s) kort genmäle:

Herr talman! Det gjorde mig ont att angripa centern efter herr Bertil Johanssons i Växjö finstämda anförande. Min kritik var inte riktad mot honom, men jag har många gånger retat mig på att man från centerns sida så mycket hänvisar till 1962 års motion, som innehåller nästan allt, men ingenting om den yttre miljön – om naturvård. Därför är det fel av centern att hänvisa till den – och den hänvisningen återkommer tyvärr också i fjolårets motion av herr Hedlund m. fl. där det på s. 5 i motionshäftet heter:

”Miljöns utformning är av avgörande betydelse för människans trivsel, trygghet och självförverkligande. Utifrån denna grunduppfattning har centerpartiet gått i spetsen för miljöpolitiska åtgärder. Begreppet miljöpolitik infördes då centern 1962 i riksdagen föreslog utarbetandet

av ett miljöpolitiskt handlingsprogram.”

Käre herr Bertil Johansson, det finns ingenting nämnt om något miljöpolitiskt handlingsprogram i motionen av 1962. Den handlar om den svenska socialpolitikens inriktning m. m., så det måste vara fel att hänvisa till den, och det är det jag vill rätta till. Jag vill gärna erkänna att det är många som har ambitioner och en äkta och uppriktig önskan att hjälpa till i fråga om miljövärd och naturvärd, men det hade hänt en hel del före 1962 och har hänt en hel del efter 1962 som regeringen och socialdemokraterna har tagit initiativ till.

Jag vill säga till herr Hedin att verksamheten får bedrivas på försök; man får prova ut formerna, och jag förutsätter att alla intresserade krafter kommer att samarbeta för att lösa de här uppgifterna.

Herr JOHANSSON i Växjö (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hjorth skall noga läsa igenom yrkandet i centerns motion; då framkommer någonting annat.

Herr HJORTH (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om det kan bli så kort, eftersom yrkandet är mycket långt, men jag skall försöka klara ut det hela. Jag skall be att få citera ur yrkandet, där det heter:

”Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen i enlighet med motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte

A. beträffande familjebildningen och familjefrågorna pröva åtgärder till förbättrad upplysning och rådgivning genom bl. a. upplysningsskrifter, kurser”, osv.

”B. beträffande barnuppfostran och barnavård utreda frågan om åtgärder för

- 1) förbättrad rådgivning till föräldrarna,
- 2) genomförande av hälsokontroll”, osv.

”C. beträffande skolväsendet utreda frågan om

1) utvidgning av skolans uppgifter för ungdomsfostran”, osv.
”2) ökad anknytning till skolorganisationen av läkare, kuratorer och psykologer”, osv.

”D. beträffande arbetslivet i allmänhet utreda möjligheterna av

- 1) förbättrad yrkesvägledning”, osv.
- ”2) inrättande av ett statens arbetsvetenskapliga forskningsråd”, osv.
- ”3) förbättrad personalvård och arbetshygien”, osv.

”E. beträffande kvinnornas situation i hem- och förvärvsarbete”, osv.

”F. beträffande den medicinska undervisningen”, osv.

”G. beträffande den medicinska rehabiliteringen” – där olika punkter tas upp.

”H. beträffande arbetsvården”, osv.

”I. beträffande de äldre i samhället” – där en rad olika punkter tas upp.

Yrkandet slutar faktiskt med det och är underskrivet av herr Gunnar Hedlund m. fl. Så det fanns faktiskt ingenting, herr Johansson i Växjö, om naturvärd och miljö.

Nr 17

Torsdagen den
3 februari 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

Torsdagen den
3 februari 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Mot politiker i alla läger och i alla länder riktas i dag från många håll den förebråelsen att vi inte tänker längre än till nästa val, medan jordens verkliga överlevnadsproblem har en helt annan tidshorisont än två, tre eller fyra år. Skall man klara dem, måste man tänka i intervaller på åtminstone 50 och helst 100 år.

Denna utmaning grundas på många fakta, siffror och kurvor, somliga kanske något mera diskutabla än andra. Vi har anledning betänka att jordens resurser är begränsade – men också att vi inte kan stanna på just den nivå där vi råkar befinna oss i dag. Vad folkpartiet vill göra för att besvara denna utmaning är att lägga fram ett ekologiskt grundat handlingsprogram när det gäller vår gemensamma miljö. Det finns några nyckelproblem, där vi i dag kan se med en viss klarhet vad som är vettigt att göra både i år och på längre sikt, och vi bör starta där med nu möjliga åtgärder. Jag skall helt kort nämna några av dem.

Första villkoret för att vi alls skall kunna överleva är att vi har tillräckligt med mat – och oförgiftad mat. Vi kommer i år från folkpartiets miljövårdsdelegation med flera motioner om mera utrymme åt de ekologiska synpunkterna när det gäller både jordbruk och skogsbruk. Det börjar nu att tränga igenom på allt högre ort, att t. ex. konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel inte är så allena saliggörande som många har trott. Senast kom det en rapport från FAO om de farliga bieffekterna av alltför intensiv och obetänksam gödning med konstgjort kväve, en sak som enskilda människor tidigare har insett men man har hittills bara flinat åt dem. Här står vi antagligen snart inför en revolution, liksom den gången när vi blev tvungna att omvärdera DDT. Att vi också måste omvärdera andra bekämpningsmedel och på ett annat sätt avväga deras eventuella risker för oss och våra efterkommande mot deras eventuella nytta mot skadeinsekter, det framstår klart för oss och det har redan från vårt håll framförts en fråga till socialministern om detta. Bekämpningsmedelslagen i dag är inte konstruerad för att tillvarata *alla* parters rätt och avväga dem på rimligt sätt mot varandra. Här väntar vi oss en ändring i själva förutsättningarna för bedömningarna om vad som är samhällsnytta.

Energipolitiken i landet måste vidare styras mera målmedvetet mot ett tillstånd, där energins verkliga pris i miljöförstöring återspeglas i marknadspriset och där vi börjar tänka på att exempelvis bygga hus för ett kommande energipris och inte bara för dagens. Vi föreslår därför ett fristående energinstitut med uppgift att studera dessa frågor och lägga fram förslag till deras lösning.

Ett annat delområde med stor betydelse är den tekniska utformningen av trafiken. Att förbjuda privatbilism lär inte vara en framkomlig väg, men däremot bör man ge kollektivtrafiken så goda utvecklingsmöjligheter att den med framgång kan hävda sig och ge lika god service som privatbilarna. Eftersom ett lands trafiknät måste planeras enhetligt om man vill undvika olyckliga snedutvecklingar föreslår vi en utredning för att utan dröjsmål komma fram med förslag om ett forsknings- och utvecklingsbolag för kollektivtrafikteknik.

Det är över huvud taget inte möjligt att stoppa någon teknisk

utveckling här och nu i den meningen att man skulle låsa fast vår teknik och våra produktionsmöjligheter just på dagens nivå. Den stillastående ekonomi, som somliga framtidsforskare målar upp för oss som den enda räddningen, kommer utan tvivel – om den någonsin kommer – att se helt annorlunda ut än dagens, och väl är det. Därför behövs det större, inte mindre, satsning på innovationer inom industrin i nära samarbete med staten och högskolorna. Det är nödvändigt för att få fram mera miljövänliga och människovänliga produktionsätt och arbetsformer. Detta är bl. a. det oundgängliga verktyget för att få fram den förbättrade arbetsmiljö som vi kräver i en annan av våra partimotioner. En sådan behöver faktiskt inte leda till lägre tillväxt ens i strikt ekonomiska termer, och om man använder det vidare och modernare sättet att mäta vad levnadsstandard är kan den i själva verket leda till en standardhöjning. Ytterligare en reform som är utomordentligt nödvändig både på lång och på kort sikt är att vi lär oss att bättre ta hand om vårt avfall, inte bara så att vi slipper känna lukten av det utan så att det kan användas och komma till nytta igen,

För detta ändamål begär vi förberedelser för ett verkligt tvärvetenskapligt institut för avfallsforskning, som skall hjälpa oss att svara på kommunernas och industriernas ständiga fråga: Var skall vi göra av det här?

Folkpartiets krav på en mera djupgående och genomtänkt miljöhushållning har slutligen tagit sig uttryck i partimotionen där vi begär att den utredning som nu blivit tillsatt för att utreda miljövårdens ekonomiska aspekter, ser på dessa ur ett ännu vidare perspektiv och försöker att på något sätt värdesätta själva produktionen av olika varor från miljöns synpunkt. Vad är ett visst material värt, om man räknar med all energi som går åt för att få fram det, all miljöförstöring som energiproduktionen åstadkommer, nedsmutsningen som åstadkoms när ämnet skall destrueras eller återvinnas? Och vad är visst annat material värt, om man räknar på samma sätt? Sådana siffror kan säkert ofta bli ytterst överraskande och visa att vi länge räknat fel och kortsiktigt. Det kan t. ex. hända – det har framhållits i den internationella debatten – att vi upptäcker att ett naturligt råmaterial från ett u-land i själva verket är mer ekonomiskt än ett syntetiskt från ett i-land. Vad den omvärderingen skulle betyda för u-landet i fråga är lätt att föreställa sig.

Detta är till slut en antydning om vilka stora sociala och ekonomiska förändringar som ett sant ekologiskt tänkesätt kan komma att medföra. Många är redan oroliga för att sådana här tankar inte tillräckligt kraftigt kommer att höras vid den stora miljökonferensen här i Stockholm i juni.

Denna konferens vilar i själva verket redan på förutsättningar, som inte riktigt längre är aktuella – många forskare, många framåtblickande människor i alla länder vill nu börja diskutera miljöproblemen på ett ännu mera hårdhänt sätt. Jag vill gärna till slut citera ett exempel på detta, nämligen Kyrkornas världsråds officiella inlägga till FN-konferensen från i maj i fjol, där det bl. a. står: Miljöföreningarnas moln och havsströmmar slutade för länge sedan att respektera den nationella suveräniteten. Därför måste de valda delegaterna till FN-konferensen inse att de måste se på miljöfrågorna inte bara som representanter för sina

egna länder, utan också som representanter för hela mänskligheten. Även om inte deras regeringar har gett dem detta uppdrag, så har de ett sådant uppdrag helt enkelt som människor. Att uppföra sig enbart som medborgare i sitt eget land är att förråda hela mänsklighetens intressen och därmed också medborgarna i det land de är valda att företräda.

Tankar av den här sorten kommer att framföras allt starkare ju närmare vi kommer juni 1972, och delegaterna kommer inte att kunna stänga öronen för dem. Kyrkornas världsrad föreslår exempelvis att åtminstone några regeringar borde vara modiga nog att i sina delegationer ta med representanter för sina egna underprivilegerade grupper, som vanligen inte får göra sin röst hörd i regeringskretsar. Även om så inte kommer att ske, blir det dock med säkerhet en viss parlamentarisk kontroll i efterhand på vad FN-konferensen kommer till för resultat, nämligen på den andra interparlamentariska miljövårdskonferensen, som kommer att hållas i Wien en vecka efteråt. Där kommer företrädare för en lång rad länders oppositionspartier att samlas dels för att skaffa sig ett omdöme om vad Stockholmskonferensen åstadkommit, dels för att peka på eventuella luckor och brister och dels förbereda arbetet på att genomföra konferensens beslut på olika nivåer i de olika hemparlamenten.

I den konferensen och dess förberedelser medverkar folkpartiet i Sverige aktivt, eftersom miljövård i dag fordrar vaksamhet inte bara på vad de nationella regeringarna gör men också på vad de internationella organen gör – och inte gör.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Samhället förändras allt snabbare. Blir det bättre? Åt vilket håll är vi på väg? Har vi egentligen någonsin försökt ta ställning till målet för utvecklingen? Futurologer försöker klargöra vad som antagligen kommer att hända om vi fortsätter vår utveckling som nu. Toffler ser det överrörliga samhället, där människan alltid är redo till uppbrott, från varje plats och varje kärlek och vänskap. Han menar att detta innebär chockartade upplevelser men ifrågasätter aldrig denna samhällsutveckling. Vill vi ha det så? Nya upptäckter inom genetik och medicinen får oss att ana att Huxleys sköna nya värld är nära. En ung människa läste den boken nyligen och sade att det var väl inte så farligt; de var ju lyckliga allihop. Vi tycks raskt vara på väg mot en förändring i inställningen till människan. Har vi tänkt igenom konsekvenserna?

Ehrensverd har i sin bok *Före-efter dragit slutsatser från åtskilliga av världens forskares resultat och varningar. Naturtillgångar som är nödvändiga för vår produktion är begränsade och tar slut inom någon generation om vi fortsätter vårt nuvarande system med maximalt uttag. Tillväxt-ekonomin kommer med nödvändighet att bli en kort parentes i mänsklighetens historia, säges det i IVA:s årsrapport. Sedan får vi gå tillbaka till bondekulturens hushållning med knappa naturresurser, återanvändning, ett obrutet kretslopp, ekologisk balans.*

Men det här tycks vara mycket svårt att smälta. De kortsiktiga problemen kräver sin lösning och den låter sig inte alltid förena med de långa perspektiven. Och alltid finns det någon vetenskapsman som säger

emot de dystra profeterna, så då kan man ju slappna av och konstatera att det är ju inte säkert att det går så illa. Människor med partsengagemang kräver bevis in absurdum för utvecklingens skadlighet, innan man tolererar en kursändring. Inför de långa skrämmande perspektiven förlitar man sig litet vagt på vetenskapens förmåga utan att kräva att tillräckliga resurser ställs till förfogande för den vetenskap som eventuellt kunde klara av problemen.

Man påstår trossvisst att om nu oljan verkligen tar slut och om vi tvekar inför att kräva av kommande generationer att de skall vakta kärnreaktorernas avfall i 600 år, så finner säkert vetenskapen på nya kraftkällor. Men hur mycket satsar vi på forskning om fusionsenergin t.ex.?

Om nu världssvälten kommer, säger man, så kan nog vetenskapen hitta på nya vägar att livnära människan. Är det inte cyniskt att tala om världssvälten som en eventuell framtid, när svälten redan är en verklighet för så många? Varför sätter man inte i gång och löser problemen för den majoritet av jordens befolkning som lider brist på det elementära i dag? Gäller vetenskapens förmåga bara vår del av världen, den rika delen? Vattenbristen är ett stort problem i många länder. Grundvattnet sjunker också hos oss genom våra stora uttag, men, säger somliga, blir det ont om sötvatten, ja då kan vetenskapen avsalta havsvatten, så det är inget problem. Nå men så sätt i gång! Varför är det ingen som avsaltar havsvatten hos dem som behöver det nu? Men problemlösningarna var visst bara intressanta, om den rika världen behövde dem.

Vi gör alltså inte mycket för att lösa redan existerande problem, trots att vetenskapen kanske skulle kunna. Är det så att vi t. o. m. aktivt hindrar fattiga länder från att söka egna lösningar på sina problem, därför att vi utnyttjar deras underläge för vår egen lyxkonsumtion?

Får de fattiga länderna lösa sina problem? Kanske har ett fåtal där det bättre i det rådande systemet, och dessa ber om hjälp när förändringarna för de mångas bästa är på väg. Kanske tycker något annat land också att det är bra att få köpa billiga råvaror och billiga "arbetsintensiva" grejor från det fattiga landet. Och då kommer man gärna dit och hjälper till att hålla landet lugnt. Är det så i Vietnam? I Sydamerika? Och hur är det i Rhodesia, Sydafrika och Portugals kolonier?

Vi har sett till att vi i kraft av vår ekonomiska och tekniska överlägsenhet kan köpa det vi vill från bristländerna, som måste sälja sina råvaror till oss billigt, fastän de har mer behov av dem än vi. De har ju ingen "köpkraft". Säg vad man vill om världshandeln, men inte stämmer den särskilt väl med de värderingar om medmänsklighet som vi ändå hyllar, när vi tänker efter. Här gäller det i stället att få ut så mycket som möjligt så billigt som möjligt. Och vi som njuter frukterna, vi slipper ju se dem som vi tar allt ifrån. I alla fall ställs inte sammanhangen så klart framför oss, allt vårt informationsflöde till trots. En del av oss lägger ihop de spridda informationerna och får ihop en ganska ondskefull bild. Men det är ansträngande att möta den verkligheten. Många tänker att de väl tagit fel. Inte kan väl vår kultur vara inbegripen i ett så elakt spel. Vi följer ju spelreglerna. Vi gör "fynd" på världsmarknaden, lika väl som på realisationen hemma. Kan och vill de sälja billigt, så skall man väl köpa.

De får ju valuta och kan skaffa maskiner för att göra grejor och så får de därmed resurser till sociala reformer. Genom att producera mindre nödvändiga saker skall man alltså skapa resurser för att få fram det nödvändigaste. Är det inte en konstig omväg?

200 000 nya kemiska substanser finner man på varje år, sägs det. Alla får visserligen inte kommersiell användning, men tillräckligt många för att det skall vara helt omöjligt att hinna undersöka eventuella skadeverkningsningar av dem. Man försöker inte ens se hur de i kombination verkar på naturen och människan eller undersöka långsiktiga effekter på arvsmassan. Hur är det med anslagen till ekologisk forskning? Vilka genetiska forskningsprojekt prioriteras? Vad satsar man mest på: på nya kemiska bekämpningsmedel eller forskning, på biologisk bekämpning eller resistensforskning? Ekologerna säger själva att de inte har de kunskaper som fordras för att de skall kunna ge svar på de frågor samhället kräver att de skall ansvara för. De måste få mycket mer forskningsresurser. Men där anser de ansvariga att vi inte har råd.

Stoppa produktionen av nya kemiska substanser tills vi får råd att undersöka verkan av dem, säger någon. Vad förlorar vi egentligen på det? Jo, anmärker någon, det skulle ju hindra den kemiska industrins tillväxt. Och det är ju inom den näringsgrenen en stor del av sysselsättningen skall beredas i framtiden. För människor som lämnar jordbruket, t. ex. Vi måste ju hålla oss sysselsatta, med vad tycks inte spela någon större roll, huvudsaken är att det hela hålls i gång. Vi måste alltså allt effektivare göra allt onödigare saker, som måste säljas med alltmer raffinerad reklam för att människor skall inse att de vill ha dessa grejor. Och reklamen skapar ju också sysselsättning.

Är det detta vi skall ägna oss åt i en värld som ser ut som vår? Många människor i dag tycker inte att utvecklingen går åt rätt håll. De tycker inte det verkar meningsfullt längre att arbeta. Statistiken på ökad sjukdomsfrekvens, både fysisk och psykisk, stämmer till eftertanke. Ökad brottslighet, ökade sociala missförhållanden. Skolleda och skolk, trötthet och uppgivenhet. Kanske är en del av orsaken till detta att vi inte lever i kontakt med verkligheten. Vi skärmar av. Motsägelserna i vår kultur är svåra att leva lyckligt och harmoniskt och engagerat med.

Hur vore det om vi skulle ta itu med problemen, utan skygglappar? Även om det kostade oss en sänkt materiell levnadsstandard, alltså mindre antal prylar och mindre bekvämlighet? Många människor längtar efter att deras arbete skall hjälpa till och lösa de stora problemen, inte bara tjäna en ökad lyxkonsumtion. Om någon vill leva enklare och närmare naturen, får han det för planerarna?

Vi behöver en debatt om målsättningen för samhällsutvecklingen. Vi behöver ställas inför alternativa framtider och välja vår väg. Det är ju dock vi människor som åstadkommer förändringarna. Samhället går nu allt aktivare in för att styra utvecklingen. Ingenting bör då vara nödvändigare än att vi diskuterar vår målsättning. Påståendet om en obönhörlig utveckling är falskt. Vi väljer alltid bland många möjliga utvecklingar. Målen bestäms alltid av värderingar, uttalade eller som nu ofta underförstådda. Nu upphöjs ofta experters privata tyckande till obönhörlig naturlag.

Låt oss t. ex. se till att den riksplan som riksdagen skall ta ställning till i höst blir fast förankrad i en målsättning som önskas av majoriteten i vårt land. Hur är det? Länsprogram 70 bygger på Länsplan 67 vars direktiv i sin tur bygger på befolkningsprognoser som rättar sig efter – citat från vår länsplan – ”en bedömning av de troliga sysselsättningsförändringarna”. Man har alltså räknat med att arbetsmarknaden skall fortsätta att utvecklas som hittills, med sparsamhet på arbete och slöseri med naturtillgångar. Hela den mödosamt utarbetade utredningen, som ligger till grund för vår regionalpolitik, har alltså ytterst tvivelaktiga grundförutsättningar. Och den räknar med fortsatt urbanisering och koncentration, trots att det blir allt tydligare att människorna inte vill detta. Anser vi att det är viktigt att människan själv får ta del i och ansvar för hur hennes liv gestaltar sig, då skall vi arbeta för ett decentraliserat samhälle och anpassa näringsliv och beslutsfattande i samhället därefter.

Nu håller vi på och reglerar fram ett system där individen får allt svårare att överblicka sammanhangen och därför allt svårare att påverka dem – ett samhälle där vi blir allt ensammare och alltså måste vårdas allt mer av samhället, dvs. av folk som har betalt av skattemedel för att de tar hand om oss. Människan blir ett passivt vårdobjekt i stället för att engageras i lösandet av sina egna problem i gemenskap med andra.

De tekniska förändringarna kanske löser ett problem och skapar ett annat. De sociala förändringarna som följt med den nya tekniken har inte alltid lett till förbättringar för människan. Sociala reformer har blivit nödvändiga och dessa i sin tur har haft bieffekter, som man inte önskat. En OECD-kommitté rekommenderar i sin rapport ”Science, Growth and Society” medlemsländerna att anstränga sig för att hitta på ett system med tidiga varningssignaler när något går på tok i utvecklingen. En samhällets ”kritiska instans”, där feed back från dem som drabbas negativt av förändringar kunde kanaliseras och ligga till grund för kommande förändringar.

Levi rekommenderar att 1 procent av kostnaderna för reformer skulle anslås till ett sådant uppföljande arbete. Kanske vore det mycket väl använda pengar.

Anser vi att det är viktigt att det blir större rättvisa i världen och att jordens begränsade naturtillgångar vårdas och att den ekologiska balansen återställs, då måste detta få påverka utvecklingen.

Skolan måste t. ex. upplevas mycket mer meningsfull för både lärare och elever om man fick ägna sig åt de kunskaper man behöver för att i en demokrati kunna fatta riktiga beslut och för att förbereda sig för ett arbete som kan bidra till att på bästa sätt hushålla med och förkovra jordens naturtillgångar. Arbetet skulle upplevas som meningsfullt om det man producerade behövdes och framställdes utan slöseri med eller förgiftning av naturtillgångar.

Vi kan inte i längden skärma av oss från den verklighet som är mänsklighetens. Jag tror att tiden är mogen nu för en helt ny sorts debatt i den här kammaren, redan på den allmänpolitiska debattens första dag. Jag tror att människorna väntar sig av oss att vi skall ta itu med de stora problemen. Det är ju inte mycket idé att städa i ett hus som håller på att brinna upp.

Nr 17

Torsdagen den
3 februari 1972

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens sammanträde.

§ 2 Anmäldes och bordlades motionen nr 1474 av herr *Norrby* i Åkersberga i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 4 med förslag till rätts-hjälpslag m. m.

§ 3 Kammaren åtskildes kl. 0.06.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/ Solveig Gemert